

2009

TUTKIMUKSET

PK-YRITYSBAROMETRI, KEVÄT 2009

Esipuhe

Suomen Yrittäjät ja Finnvera Oyj tekevät yhteistyössä pientä ja keskisuurta yritystoimintaa kuvaavan Pk-yritysbarometrin kaksi kertaa vuodessa sekä valtakunnallisena raporttina että alueellisina raportteina. Valtakunnallisessa raportissa tuloksia käsitellään koko pk-sektorin näkökulmasta sekä toimialoittain teollisuuden, rakentamiseen, kauppaan ja palveluihin jaoteltuna. Alueraporteissa kehitystä verrataan erityisesti kyseisen alueen yritysten ja koko maan välillä.

Kevään 2009 Pk-yritysbarometri perustuu 3 850 pk-yrityksen vastauksiin. Se kuvaa siten kattavasti pk-yritysten käsityksiä taloudellisen toimintaympäristön muutoksista ja yritysten toimintaan ja kehitysnäkymiin vaikuttavista tekijöistä. Barometrin kyky ennakoita talouden suhdannekäänteitä on ollut varsin hyvä.

Tässä raportissa tarkastellaan pk-yritysten suhdanneodotuksia lähimmän 12 kuukauden aikana sekä yleistä elinkeinoilmastoa. Lisäksi tarkastellaan yritysten rahoitustilannetta, kasvuhakuisuutta sekä yritysten kehittämistarpeita ja -esteitä.

Eryteisesti yritysten luottomarkkinoiden toimivuuteen kohdistuu nyt suurta mielenkiintoa. Kuinka kansainvälisen rahoituskriisin kääntymisen talouden syväksi taantumaksi vaikuttaa suomalaiseen yritystoimintaan? Tämä barometri osoittaa, että vaikutukset koskevat koko yrityskenttää, mutta erot toimialoittain ovat edelleen suuria.

Helsingissä 12.3.2009

Jussi Järventaus
toimitusjohtaja
Suomen Yrittäjät

Pauli Heikkilä
toimitusjohtaja
Finnvera Oyj

Tämän raportin ovat laatineet Suomen Yrittäjien

*pääekonomisti Timo Lindholm, puhelin (09) 2292 2856
ekonomisti Harri Hietala, puhelin (09) 2292 2845*

Tiivistelmä

Nopea ja jyrkkä heikennys kansainvälisen talouden tilassa on pudottanut pk-yritysten suhdanneodotuksia merkittävästi. Muutos edelliseen, viime vuoden alkusyksyn barometriin nähden on selvä kaikilla osa-alueilla. Suhdannenäkymiä kuvaava saldoluku on nyt -25, kun se edellisessä barometrissa oli vielä +6.

Suurin pudotus tapahtui viime syksynä muutama kuukaudessa. Sen sijaan joulukuun pikakyselyyn verrattuna tämän barometrin tulokset ovat monilla osa-alueilla hyvin samankaltaiset.

Tällä hetkellä lähes puolet pk-yrityksistä arvioi suhdannetilanteen pysyvän ennallaan oman yrityksen kannalta. Tilanteen kohenemista odottaa 13 prosenttia ja selvää heikennystä 38 prosenttia vastaajista. Pk-yritysten odotukset ovat siten lähestyneet nopeasti 1990-luvun alun lukemia. Barometrin tulokset ennakoivat kokonaistuotannon määrän alenevan tänä vuonna useita prosentteja.

Toimialoittain erot suhdannenäkymissä ovat korostuneet. Rakennusosalalla tilanne on synkin, kun lähes puolet alan pk-yrityksistä arvioi suhdannetilanteen heikkenevän. Rakentamisen suhdanneodotusten saldoluku on siten selvästi alin (-41). Teollisuudessa tilanteen paranevista odottavien osuus puolittui viime syksystä 11 prosenttiin. Kun 44 prosenttia teollisuuden pk-yrityksistä odottaa suhdanteiden heikkenevän, painui toimialan saldoluku lukemaan -33. Palvelualoilla näkymät ovat paremmat, mutta sielläkin saldoluku kääntyi negatiiviseksi (-16). Kolmannes palveluyrityksistä näkee suhdanteiden heikkenevän tänä vuonna.

Liikevaihto ja kannattavuus alenevat

Pk-yritysten odotukset liikevaihdon kehityksestä ovat alentuneet pitkän ajan keskiarvotasolta lähelle 1990-luvun alun tasoa. Liikevaihdon saldoluvun 44 yksikön laskua viime syksystä on pidettävä merkittävänä. Suurin muutos tapahtui teollisuudessa, jossa liikevaihdon laskua odottavia on nyt 40 prosenttia. Osuus on yli kolme kertaa suurempi kuin viime syksynä. Ainoastaan palvelualojen liikevaihtoa ennakoiva saldoluku pysyi positiivisena.

Talouden tilan epävarmuudesta kertoo se, että suhteellisen pieni osa pk-yrityksistä uskoo liikevaihtonsa säilyvän ennallaan. Muutosten nopeus pk-yritysten taloudellisessa toimintaympäristössä nähdään nyt suureksi.

Kannattavuusodotukset alkoivat viime syksynä laskea pitkän vakaan jakson jälkeen. Nyt kannattavuutta peilaava saldoluku putosi tasolle -12. Tuntuvimmat muutokset tapahtuivat odotetusti rakennusosalalla ja teollisuudessa. Myönteistä on kuitenkin se, että puolet rakennusalan pk-yrityksistä arvioi kannattavuuden säilyvän ennallaan.

Näkymät kannattavuuden kehityksessä vaihtelevat selvästi yritysten kokoluokittain. Pessimistisimmät odotukset ovat pk-sektorin suurimmilla yrityksillä, jotka työllistävät vähintään 50 henkeä ja joiden liikevaihto ylittää 5 miljoonaa euroa.

Kustannuspaineet hellittävät – palkkاپaineet vähemmän

Odotukset pk-yritysten tuotantokustannuksista ovat alentuneet selvästi. Sama koskee näkemyksiä loppu- ja väli tuotteiden hintakehityksestä sekä palkoista. Kun vielä syksyllä puolet pk-yrityksistä odotti tuotantokustannustensa nousevan, on vastaava osuus nyt 30 prosenttia. Koko pk-sektorin kustannusodotusten salkoluku painui lukemaan +14, mikä on Pk-yritysbaremetrin historiassa ennätyksellisen matala.

Eniten kustannuspaineet ovat vähentyneet rakentamisessa. Tällä alalla myös odotukset loppu- ja väli tuotteiden hintakehityksestä ovat selvästi muita toimialoja alemmat.

Suurimmat paineet kustannusten nousuun ovat kaupan alan yrityksillä. Tämä näkemys korostuu vielä niillä toimialan pk-yrityksillä, joilla vuotuinen liikevaihto ylittää 5 miljoonaa euroa. Täysin toisenlaiset odotukset ovat suurilla rakennusalan pk-yrityksillä: niistä 40 prosenttia arvioi tuotantokustannustensa alenevan tänä vuonna.

Vaikka tuotteiden hintapaineiden odotetaan laskevan, ovat muutokset palkkojen kehityksestä selvästi pienemmät. Palkkاپaineet eivät näytä vähenevän samassa tahdissa kuin lopputuotteiden hintapaineet. Tämä näkemys on linjassa selvästi heikentyneiden kannattavuusodotusten kanssa.

Yrittäjyysilmapiiri on hyvä, mutta kysynnän puute rajoittaa kasvua

Vaikeasta taloustilanteesta huolimatta pk-yritykset kokevut yrittäjyysilmapiirin säilyneen hyvänä. Kokonais-

indeksi on nyt +6, mitä korkeampi se on ollut hyvin harvoin. Näkemykset ilmapiiristä ovat toimialoittain hyvin samankaltaiset. Keskisuuret sekä kasvuhakuiset pk-yritykset kokevat yrittäjyysilmapiirin paremmaksi kuin muut yritykset. Yritysten omat kokemukset ovat positiiviset, mutta julkisen vallan asenteet ja toimet arvioidaan selkeästi negatiivisiksi.

Vain 7 prosenttia pk-yrityksistä ilmoittaa olevansa voimakkaasti kasvuhakuisia. Niiden lisäksi joka kolmas yritys aikoo kasvattaa toimintaansa mahdollisuuksien mukaan. Kasvuhakuisuus on vähentynyt erityisesti teollisuudessa. Sen sijaan kaupan alalla on muita aloja vähemmän yrityksiä, joilla ei ole lainkaan kasvutavoitteita.

Teollisuudessa korostuvat kasvun hakemisessa uusien markkinoiden avaaminen sekä viennin lisääminen. Palvelualoilla puolestaan verkottuminen ja yhteistyön lisääminen ovat keskimääräistä useammin tärkeinä kasvun eväinä.

Työvoiman saatavuus on aiempaa pienempi kasvun este. Sitä vastoin kysynnän heikkous ja haluttomuus ottaa riskiä ovat nyt aiempaa yleisemmin kasvun esteinä. Sen lisäksi rahoitus ja kireä kilpailu ovat selvemmin kuin viime syksynä rajoite kasvulle. Heikko suhdanteita on myös pahin este pk-yritysten toiminnan yleisessä kehittämisessä.

Tiukentunutta rahoitusta käyttöpääomaksi

Joka neljäs pk-yritys aikoo tänä vuonna hankkia ulkoista rahoitusta. Osuus on hieman suurempi kuin viime syksynä. Varsinkin kaupan alalla ulkoisen rahoituksen odotetaan lisääntyvän.

Useimmiten ulkoista rahoitusta aiotaan hakea käyttöpääomaksi. Rakennus- ja sekä kone- ja laiteinvestointeihin rahoitusta hakevia yrityksiä on vähemmän kuin viime syksynä.

Neljä viidestä ulkoisen rahoituksen hankintaa suunnittelevista yrityksistä aikoo hakea sitä pankeista. Finnveran puoleen kääntyy kolmannes, ja tässä ryhmässä teollisuus on muita aloja selvemmin edustettu.

Runsaat 30 prosenttia pk-yrityksistä on ottanut ulkoista rahoitusta viimeksi kuluneen vuoden aikana. Muita useammin ulkoiseen rahoitukseen turvautuivat luonnollisesti nuorissa (35 prosenttia) ja kasvuhakuisimmissa (48 prosenttia) yrityksissä.

Pk-yritysten näkemykset rahoituskriisin vaikutuksista ovat kaksijakoiset: 23 prosenttia ulkoista rahoitusta ottaneista ei havainnut kriisin vaikuttaneen heidän rahoitukseen, mutta toisaalta 27 prosenttia yrityksistä katsoi, että kriisillä on ollut erittäin suuria tai melko suuria vaikutuksia rahoitukseen.

Eniten rahoitustilanne on muuttunut keskisuurilla sekä kansainvälisillä markkinoilla toimivilla yrityksillä. Kaikista rahoituskriisin vaikutuksia kohdanneista 57 prosenttia toteaa rahoituksen marginaalien nousseen ja puolet on havainnut vakuusvaatimusten kiristyneen. Yleinen rahoituksen saatavuuden vaikeutuminen on kohdannut 38 prosenttia yrityksistä, joiden toimintaan rahoituskriisillä on ollut vaikutusta. Toimialoittain tilanne vaihtelee siten, että palveluyritykset kokevat marginaalien nousseen ja muilla toimialoilla on korostunut vakuusvaatimusten kiristyminen.

Huomion arvoista on, että ulkoista rahoitusta ottaneista ja rahoituskriisin vaikutuksia kokeneista yrityksistä 18 prosentilla toiminta on vaikeutunut merkittävästi ja 43 prosentilla hieman.

Syvään suhdannekuoppaan sopeudutaan työaikajärjestelyin

Lähes puolet pk-yrityksistä sopeutuu aktiivisesti nykyiseen vaikeaan suhdannetilanteeseen. Yrityksistä 26 prosenttia on jo aloittanut sopeutumisen ja 20 prosenttia suunnittelee sopeutustoimia. Yleisimpiä sopeutustoimet ovat teollisuudessa. Sopeutuminen ja sen suunnittelu on sitä yleisempää, mitä suuremmasta ja kauemmin toimineesta yrityksestä on kyse.

Yleisin sopeutustoimi on lomautus. Siihen on turvautunut 34 prosenttia sopeutumisen aloittaneista. Yhtä suuri osa on käyttänyt muita työaikajärjestelyitä. Irtisanomisiin on joutunut menemään joka neljäs sopeuttaja, ja lähes 20 prosenttia sopeutumista suunnittelevista harkitsee niitä.

Irtisanomiset ovat sitä yleisempiä mitä suuremmilla markkinoilla pk-yritys toimii. Toimialoittain irtisanomiset ovat painottuneet teollisuuteen ja rakentamiseen, muut työaikajärjestelyt kauppaan ja palvelualoille.

Noin joka neljäs toimintaansa sopeuttava tai sitä suunnitteleva pyrkii laajentamaan liiketoimintaansa uusiin tuotteisiin ja 14 prosenttia etsii uusia markkina-alueita. Vain pari prosenttia on siirtänyt tai harkitsee tuotantonsa siirtämistä toiseen maahan.

Sisällysluettelo

Esipuhe	1
Tiivistelmä	2
Sisällysluettelo	5
1. Pk-yritysbarometrin aineisto ja ennustekyky	6
2. Pk-yritykset kansantaloudessa	8
3. Suhdanteet	9
3.1 Yleiset suhdannenäkymät	9
3.2 Liikevaihto	11
3.3 Kannattavuus	12
3.4 Vakavaraisuus	13
3.5 Investoinnit	14
3.6 Tuotekehitys	15
3.7 Henkilökunnan määrä	16
3.8 Vienti	17
3.9 Tuonti	18
3.10 Tuotantokustannukset	19
3.11 Inflaatio-odotukset	20
4. Toimintaympäristö, kasvuhakuisuus ja kehittäminen	22
4.1 Pk-yritysten toimintaympäristö	22
4.2 Pk-yritysten kasvustrategiat.....	24
4.3 Pk-yritysten kehittämistarpeet ja -esteet.....	27
4.4 Työllistämisen esteet.....	30
4.5 Sukupolven- tai omistajanvaihdokset.....	31
4.6 Ulkoinen rahoitus ja sen käyttö.....	33
4.7 Suhdannetilanteeseen sopeutuminen.....	40
5. Yhteenveto alueellisista tuloksista	42
Pk-yritysbarometrin aluejako.....	46

1. Pk-yritysbarometrin aineisto ja ennustekyky

Pk-yritysbarometri mittaa pienten ja keskisuurten yritysten näkemyksiä niiden toimintaan liittyvien tekijöiden muutoksista kahdesti vuodessa. Suhdannetekijöiden lisäksi barometri luotaa yritysten toimintaympäristöön vaikuttavia rakenteellisia tekijöitä, kuten pk-yritysten kasvustrategiaa, rahoitusta sekä kehittämistarpeita ja -esteitä. Barometrissa käsitellään aina myös ajankoh-
taisia teemoja – tällä kertaa rahoituskriisin ja taantuman vaikutuksia pk-sektoriin.

Innolink Research Oy teki kevään 2009 Pk-yritysbarometrin internet- ja puhelinkyselynä tammi-helmikuussa 2009. Vastaajina olivat 3850 suomalaisen pk-yrityksen edustajat. Otantakehikkona on käytetty toimialaluokitusta TOL 2002 sekä Fonecta ProFinder -yritystietokantaa. Tulosten laskentaan aineistoa on oikaistu. Näin aineisto pyrkii vastaamaan mahdollisimman hyvin Suomen pk-yritysten todellista rakennetta.

Taulukko 1: Aineiston rakenne

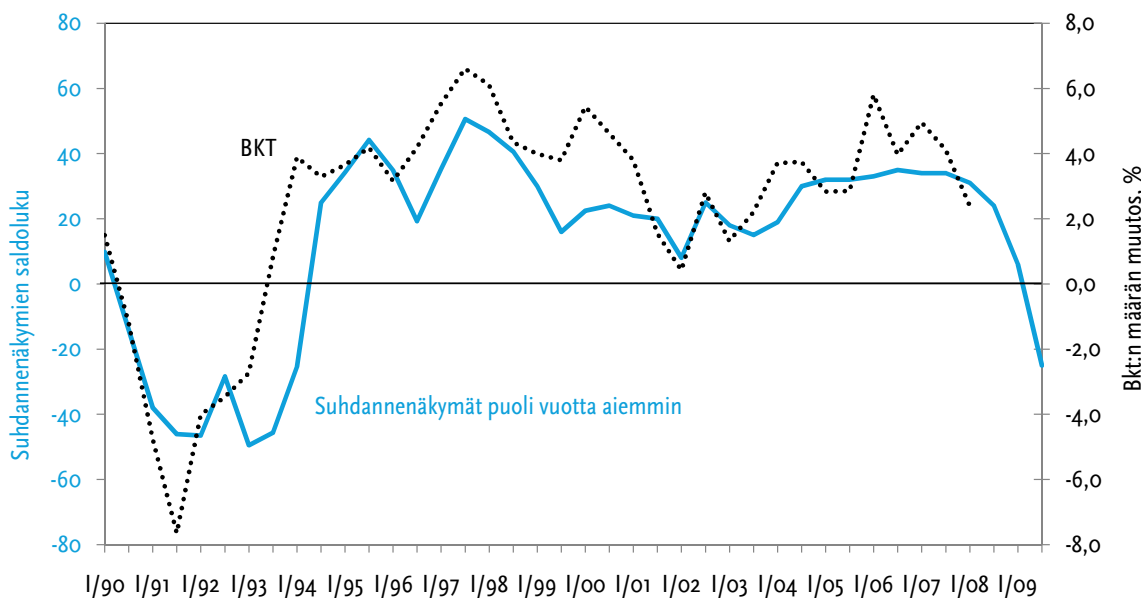
		n =	%
PÄÄTOIMIALA	Teollisuus	677	18
	Rakentaminen	494	13
	Kauppa	964	25
	Palvelut	1715	45
HENKILÖKUNNAN MÄÄRÄ	Alle 5 henkilöä	2084	54
	5 - 9 henkilöä	824	21
	10 - 19 henkilöä	453	12
	20 - 49 henkilöä	308	8
	50+ henkilöä	172	4
LIIKEVAIHTO	Alle 0,20 milj. euroa	1112	29
	0,20 - 0,49 milj. euroa	793	21
	0,50 - 1,49 milj. euroa	865	23
	1,50+ milj. euroa	1016	27
ALUE (MAAKUNTA)	Helsinki	446	12
	Pääkaupunkiseutu	208	5
	Uusimaa	326	8
	Varsinais-Suomi	284	7
	Satakunta	132	3
	Kanta-Häme	180	5
	Päijät-Häme	110	3
	Pirkanmaa	438	11
	Kymenlaakso	86	2
	Etelä-Karjala	63	2
	Etelä-Savo	87	2
	Pohjois-Savo	199	5
	Pohjois-Karjala	135	4
	Keski-Suomi	226	6
	Etelä-Pohjanmaa	224	6
	Keski-Pohjanmaa	120	3
	Pohjois-Pohjanmaa	174	5
	Pohjanmaa	200	5
	Kainuu	60	2
	Lappi	152	4
VASTAAJAN ASEMA	Yrittäjä	3164	82
	Palkattu toimitusjohtaja	545	14
	Muut	137	4
YRITYKSEN PERUSTAMISVUOSI	2003–	416	11
	1998–2002	463	12
	–1997	2963	77
YRITYKSEN KASVUHAKUISUUS	Voimakkaasti kasvuhakuinen	252	7
	Kasvaa mahdollisuuksien mukaan	1287	34
	Pyrkii säilyttämään asemansa	1488	39
	Ei kasvutavoitteita	717	19
	Toiminta loppuu seuraavan vuoden aikana	79	2
YHTEENSÄ		3850	100

Pk-yritysten odotukset ovat ennakoineet tulevat suhdannekäänteet hyvin. Pk-yritysten suhdannevaihtelut ovat osaksi kuitenkin seuranneet suurten vientiteollisuusyritysten kehitystä viiveellä, jonka vuoksi kansainvälisissä suhdannekäänteissä arviot ovat olleet hieman viivästyneitä.

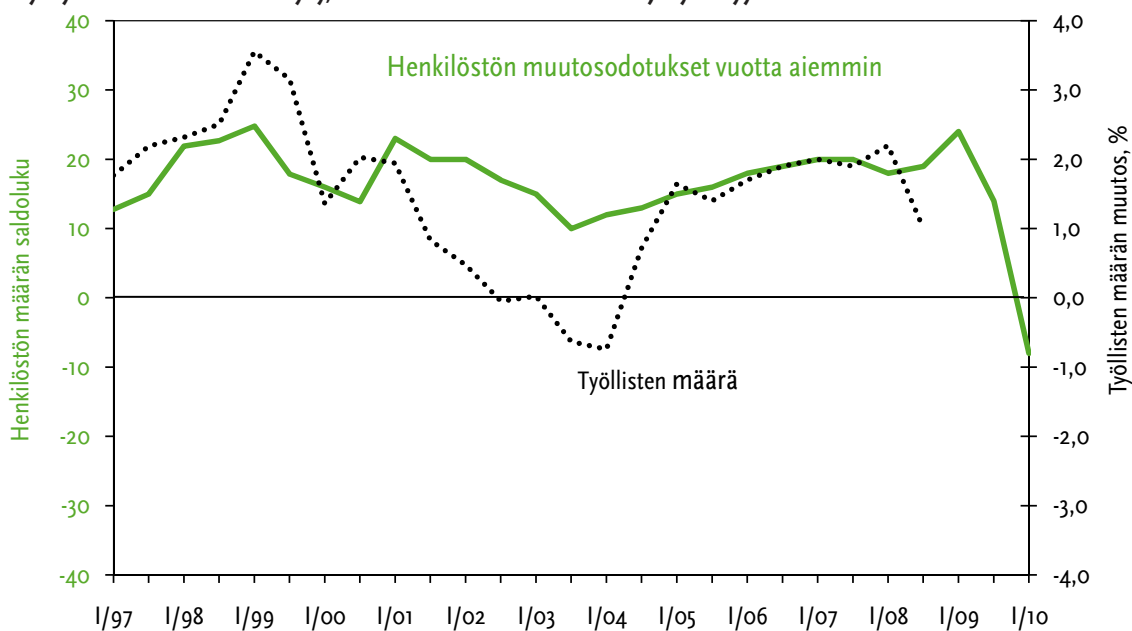
Sama havainto koskee ennustekykä työllisyydestä. Pk-yritysbarometrin ennuste työllisyyskehityksestä –

varsinkin käännteistä – on ollut hyvä lukuun ottamatta viimeisintä käännettä. Kansainvälisen suhdannekehityksen heikkeneminen löi viime syksynä nopeasti läpi vientiteollisuuteen johtuen lomautusten nopeaan kasvuun. Varsinkin kotimarkkinoilla toimiviin pk-yrityksiin ennakkomerkit ovat välittyneet hitaasti. Osassa yrityksistä ennakoidaan lisäksi tässäkin tilanteessa henkilöstön määrän kasvua.

Kuva 1: Pk-yritysbarometrin ennustekykä, suhdannenäkymät ja bkt

Kuva 2: Pk-yritysbarometrin ennustekykä, odotukset henkilöstömäärästä ja työllisyys

2. Pk-yritykset kansantaloudessa

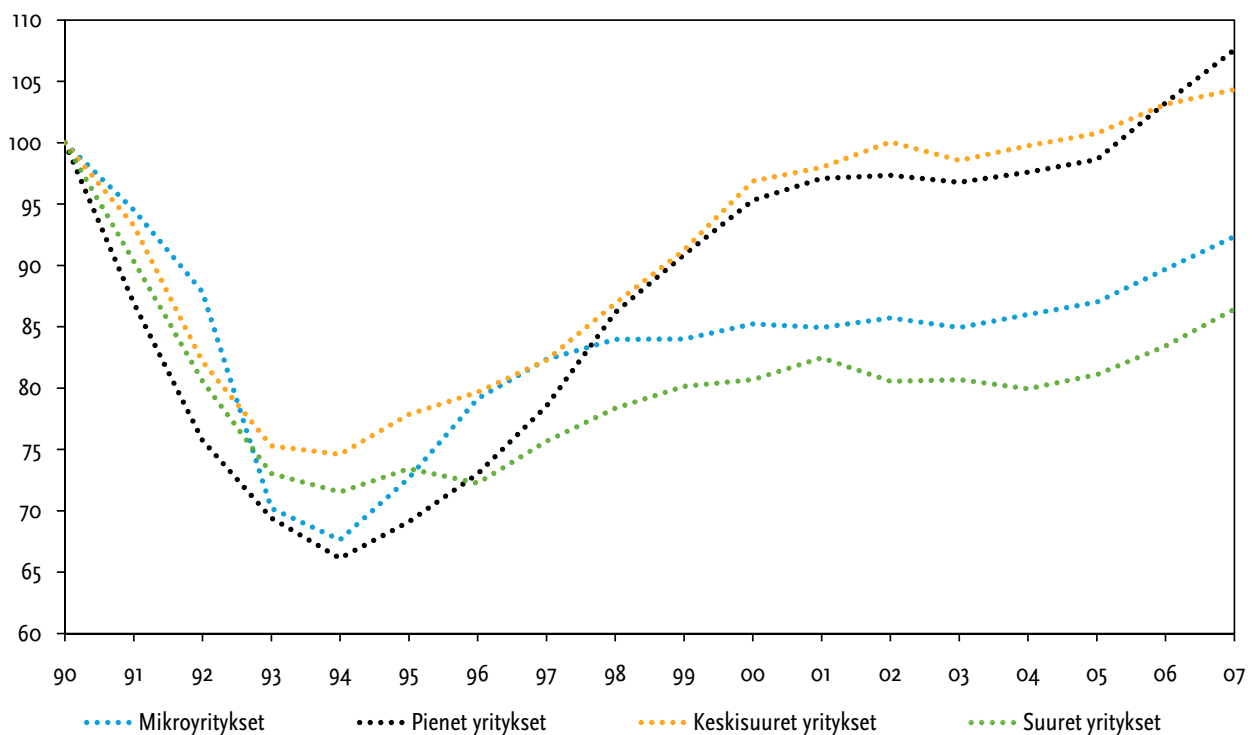
Vuonna 2007 Suomessa oli 308 917 yritystä Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin mukaan. Ilman maa- metsä- ja kalatalouden toimialoja yrityksiä oli 252 815. Viime vuosina yritysten määrän nettokasvu on ollut keskimäärin noin 4 000 vuodessa. Alle 10 henkilöä työllistävien mikroyritysten osuus koko yrityskannasta oli 93 prosenttia. Alle 250 henkilöä työllistävien pk-yritysten osuus oli puolestaan 99,7 prosenttia.

Suomalaisten yritysten liikevaihto nousi 373 miljardiin euroon vuonna 2007. Mikroyritysten osuus tästä oli noin 16 prosenttia. Koko pk-sektorin liikevaihto-osuus oli 49 prosenttia. Suomalaiset voittoa tavoittelevat yritykset (pl. maatalous) työllistivät vuonna 2006 lähes 1 413 787 henkilöä kokopäiväisesti. Mikroyritysten osuus tästä työllisten määrästä oli 25 prosenttia ja koko pk-sektorin 62 prosenttia.

Pk-sektori on vastannut noin 80 prosentista yrityksissä vuoden 1994 jälkeen syntyneistä uusista työpaikoista – kahdesta kolmasosasta kaikista uusista työpaikoista. Kaikkein voimakkaimmin henkilöstö on lisääntynyt vuoden 1994 jälkeen pienissä, 10–49 henkilöä työllistävissä, yrityksissä – yhteensä 63 prosenttia. Keskisuuret yritykset ovat kasvattaneet henkilöstöään 40 prosentilla ja mikroyrityksetkin 37 prosentilla. Pienten ja keskisuurten yritysten henkilöstö ylittää nykyään vuoden 1990 tason.

Suurissa, yli 250 henkilöä työllistävissä, yrityksissä kumulatiivinen henkilöstön lisäys on jäänyt 21 prosenttiin. Suurten yritysten työllisten määrän hidasta kasvua selittää osaltaan kuitenkin toimintojen yhtiöittäminen ja ulkoistaminen. Vertailtaessa erikokoisten yritysten työllistävyttä on myös muistettava, että yritykset siirtyvät kokoluokasta toiseen kasvun myötä.

Kuva 3: Työllisten määrä erikokoisissa yrityksissä, indeksi 1990=100

3. Suhdanteet

Tässä osiossa tarkastellaan pk-yritysten odotuksia erityisesti koko taloutta koskien: kuinka suhdannetilanteen arvioidaan muuttuvan ja miten pk-yritysten investoinnit sekä henkilökunnan määrä kehittyvät. Lisäksi peilataan pk-yritysten vienti- ja tuontiodotuksia. Odotuksia

hinnoista ja kustannuksista tarkastellaan loppu- ja välituotteiden hintojen sekä palkkojen osalta. Pk-yritysten tilaa tarkastellaan myös yritystalouden tärkeimpien muuttujien kuten liikevaihdon ja kannattavuuden näkökulmasta.

3.1 Yleiset suhdannenäkymät

Kansainvälisen talouden poikkeuksellisen nopea ja jyrkkä heikkeneminen viime vuoden lopulla on heijastunut selvästi suomalaisten pk-yritysten tilanteeseen. Suhdannenäkymiä kuvaava saldoluku on nyt -25, mikä on 31 yksikköä alempi kuin edellisessä barometrissa. Odotukset alkavat lähestyä 1990-luvun alun lukemia.

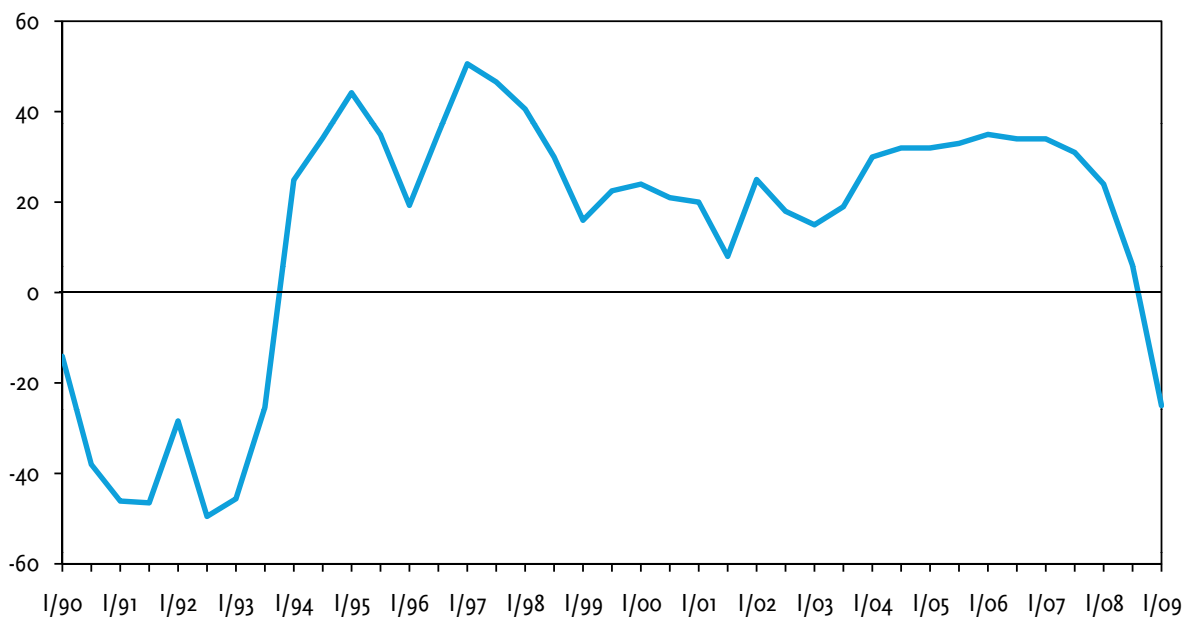
Silti puolet pk-yrityksistä katsoo suhdannetilanteen pysyvän omalta kannaltaan ennallaan, mitä on pidettävä olosuhteisiin nähden positiivisena. Suhdanteiden paranemista odottaa 13 prosenttia yrityksistä, kun vielä alkusyksystä tällainen näkemys oli joka neljännellä yrityksellä.

Odotukset ovat muuttuneet samaan suuntaan kaikilla pk-yrityksillä, mutta toimialoittaiset erot ovat entistä suuremmat. Lähes puolet rakennusalan yrityksistä näkee suhdanteiden heikkenevän tänä vuonna, mikä pudotti toimialan saldoluvin hyvin matalaksi (-41). Toiveikkaimmat odotukset ovat palvelualoilla, mutta kolmannes tämänkin toimialan yrityksistä katsoo tilanteen heikkenevän.

Jo edellisestä barometrissa oli luettavissa, että valoisimmat odotukset olivat mikroyrityksillä ja että näkemykset synkenivät yrityskoon kasvun myötä. Nyt järjestys on sama, mutta hajonta erikokoisten yritysten näkemyksissä vieläkin suurempi. Yli puolet alle 5 hengen yrityksistä katsoo tilanteen pysyvän tänä vuonna ennallaan, kun taas yhtä suuri osuus vähintään 50 henkeä työllistävästä yrityksistä odottaa suhdanteiden heikkenevän edelleen.

Voimakkaasti kasvuhakuiset yritykset erottuvat selvästi muista ainoalla positiivisella suhdanneodotusten saldoluullaan. Kasvuhakuisimmista yrityksistä 40 prosenttia odottaa suhdanteiden paranevan heidän näkökulmastaan. Myös nuorimmat, muutaman vuoden toimineet yritykset ovat muita optimistisempia, mutta erot näkemyksissä eri-ikäisten yritysten kesken kapenevat hieman edelliseen barometriin verrattuna.

Kuva 4: Suhdannenäkymät, saldoluku

Taulukko 2: Suhdannenäkymät seuraavan 12 kuukauden aikana

	Paranevat %	Pysyvät ennallaan %	Heikkenevät %	Saldoluku ^{x/}
Toimialoittain				
Kaikki yritykset	13	49	38	-25
Teollisuus	11	45	44	-33
Rakentaminen	7	45	48	-41
Kauppa	12	49	39	-27
Palvelut	16	52	32	-16
Kasvuhakuisuuden mukaan				
Voimakkaasti kasvuhakuiset	40	38	22	18
Kasvuhakuiset	19	47	34	-15
Asemansa säilyttäjät	7	51	42	-35
Ei kasvutavoitetta	4	55	41	-37
Toimintansa lopettavat	3	25	72	-69
Kokoluokittain				
alle 5 henkilöä	15	55	30	-15
5–9 henkilöä	12	45	43	-31
10–19 henkilöä	9	41	50	-41
20–49 henkilöä	7	40	53	-46
yli 50 henkilöä	8	36	56	-48
Perustamisvuoden mukaan				
ennen 1998	11	49	40	-29
1998-2002	18	50	32	-14
2003-2009	24	47	29	-5

^{x/} Saldoluku on laskettu "paranevat" ja "heikkenevät" -vastausten osuuksien erotuksena.

3.2 Liikevaihto

Pk-yritysten odotukset liikevaihtonsa kehityksestä ovat puolessa vuodessa alentuneet pitkän ajan keskimääräiseltä tasolta lähelle 1990-luvun alun lukemia. Saldoluvun 44 yksikön pudotus viime syyskuun barometriin verrattuna on tuntuva.

Toimialoittain suurin muutos tapahtui teollisuudessa. Vielä viime syksyn alussa lähes puolet teollisuuden pk-yrityksistä arvioi liikevaihtonsa kasvavan ja odotuksia kuvaava saldoluku oli suhteellisen korkea (+36). Nyt liikevaihdon laskua odottavia on yli kolme kertaa enemmän kuin viime syksynä.

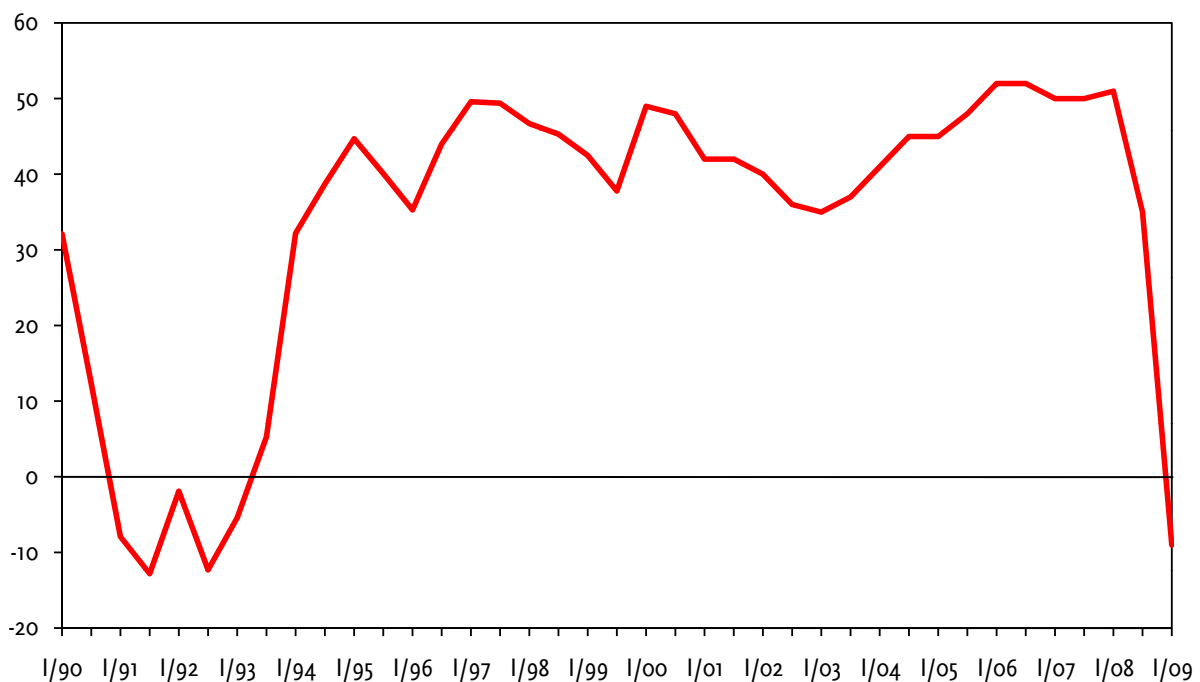
Talouden tilan erittäin nopea muutos viime kuukausina näkyy barometrissa siten, että poikkeuksellisen pieni osa yrityksistä uskoo liikevaihtonsa pysyvän

ennallaan. Muutokset yritysten toimintaympäristössä nähdään todella suuriksi.

Tämä näkemys korostuu vielä suurissa pk-yrityksissä, joista vain runsas neljännes näkee liikevaihtonsa pysyvän ennallaan. Liikevaihdon laskua odottaa peräti puolet suurista teollisuuden pk-yrityksistä. Rakennus- alalla vastaava osuus on vielä neljä prosenttiyksikköä suurempi. Rakennusalan saldoluku vajosi todella alas, kun vain joka kymmenes alan yrityksistä näkee liiketoimintansa kasvavan tänä vuonna.

Vain palvelualojen saldoluku pysyi plussalla. Positiivisimmat näkymät ovat uusimmilla palvelualojen yrityksillä, joista runsaat puolet arvioi liikevaihtonsa nousevan tänäkin vuonna.

Kuva 5: Liikevaihdon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 3: Odotukset liikevaihdon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	25	41	34	-9
Teollisuus	22	38	40	-18
Rakentaminen	11	43	46	-35
Kauppa	23	41	36	-13
Palvelut	31	41	28	3

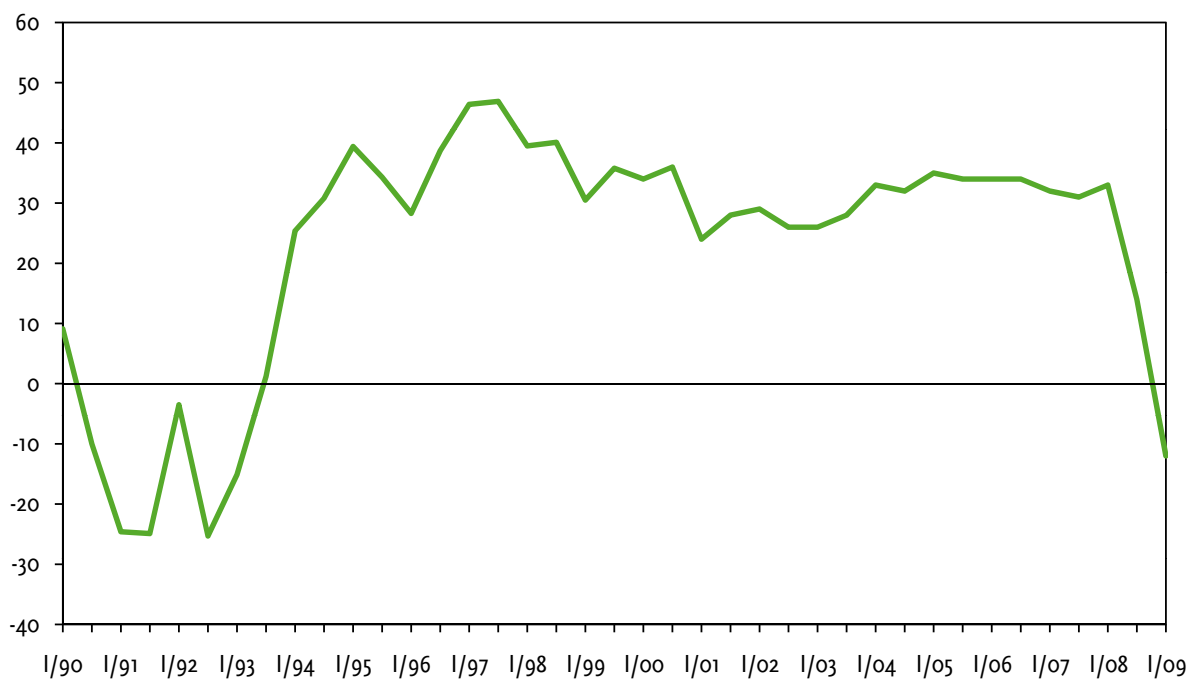
3.3 Kannattavuus

Erittäin nopeasti heikentynyt talouden yleinen tila näkyy selvästi pk-yritysten kannattavuusodotuksissa. Pitkän vakaan jakson jälkeen näkemykset kannattavuudesta alkoivat viime syksynä alentua ja nyt saldoluku putosi jo tasolle -12. Muutos puolen vuoden takaiseen tilanteeseen nähden on jyrkkä.

Suurimmat heikennykset kannattavuusnäkymissä tapahtuivat odotetusti teollisuudessa ja rakentamisessa. Myös palvelualoilla saldoluku putosi negatiiviseksi (-5). Positiivisena piirteenä voidaan pitää sitä, että rakentamisessa lähes puolet vastaajista arvioi kannattavuuden säilyvän tänä vuonna ennallaan.

Yritysten kokoluokittain tarkasteltuna pessimistisimmät kannattavuusodotukset ovat pk-sektorin suurimmilla yrityksillä. Pienistä yrityksistäkin lähes kolmannes odottaa kannattavuutensa heikkenevän tänä vuonna.

Kuva 6: Kannattavuuden muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 4: Odotukset kannattavuuden muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	21	46	33	-12
Teollisuus	20	44	36	-16
Rakentaminen	12	49	39	-27
Kauppa	20	46	34	-14
Palvelut	24	47	29	-5

3.4 Vakavaraisuus

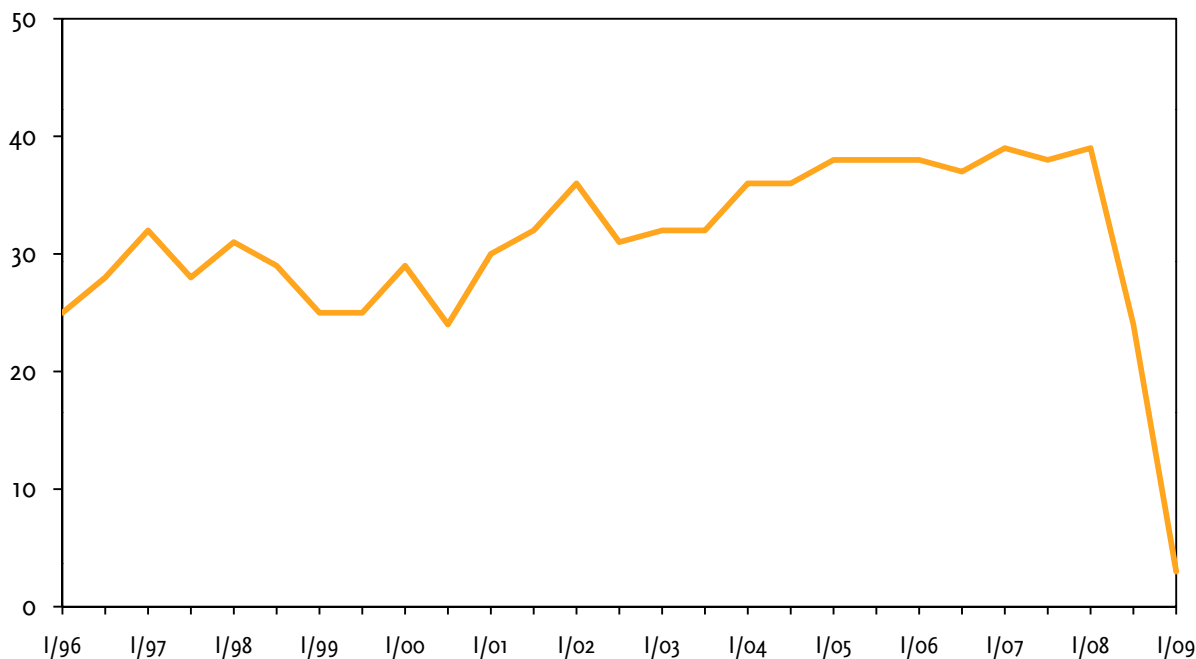
Selvästi heikentyneet kannattavuusodotukset heijastuvat suoraan yritysten vakavaraisuuteen. Odotukset ovat vuoden takaiseen nähden alentuneet merkittävästi. Pudotus on varsin suuri ja tuorein saldoluku (+3) hyvin matala pitkän ajan keskiarvoon (+32) nähden.

Vielä viime syksynä alle 10 prosenttia pk-yrityksistä arvioi vakavaraisuutensa heikkenevän lähimpien 12 kuukauden aikana. Nyt heikkenemistä odottaa lähes joka viides yritys. Erot toimialojen välillä ovat tulleet entistä suuremmiksi. Rakennusallalla vakavaraisuuden

den saldoluku on selkeästi alin ja myös muutos viime syksyn jälkeen suurin. Palvelualoilla luotetaan edelleen siihen, että kuluttajien rahankäyttö pitää sekä kannattavuuden että vakavaraisuuden tyydyttävänä.

Huomion arvoista on myös se, että uusilla, vuoden 2003 jälkeen perustetuilla teollisuusyrityksillä on muita toimialoja positiivisempi näkemys vakavaraisuuden kehityksestä. Vain vajaat 10 prosenttia näistä teollisuusyrityksistä arvioi vakavaraisuutensa heikkenevän.

Kuva 7: Vakavaraisuuden muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 5: Odotukset vakavaraisuuden muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	21	61	18	3
Teollisuus	20	61	19	1
Rakentaminen	13	66	21	-8
Kauppa	20	62	18	2
Palvelut	23	61	16	7

3.5 Investoinnit

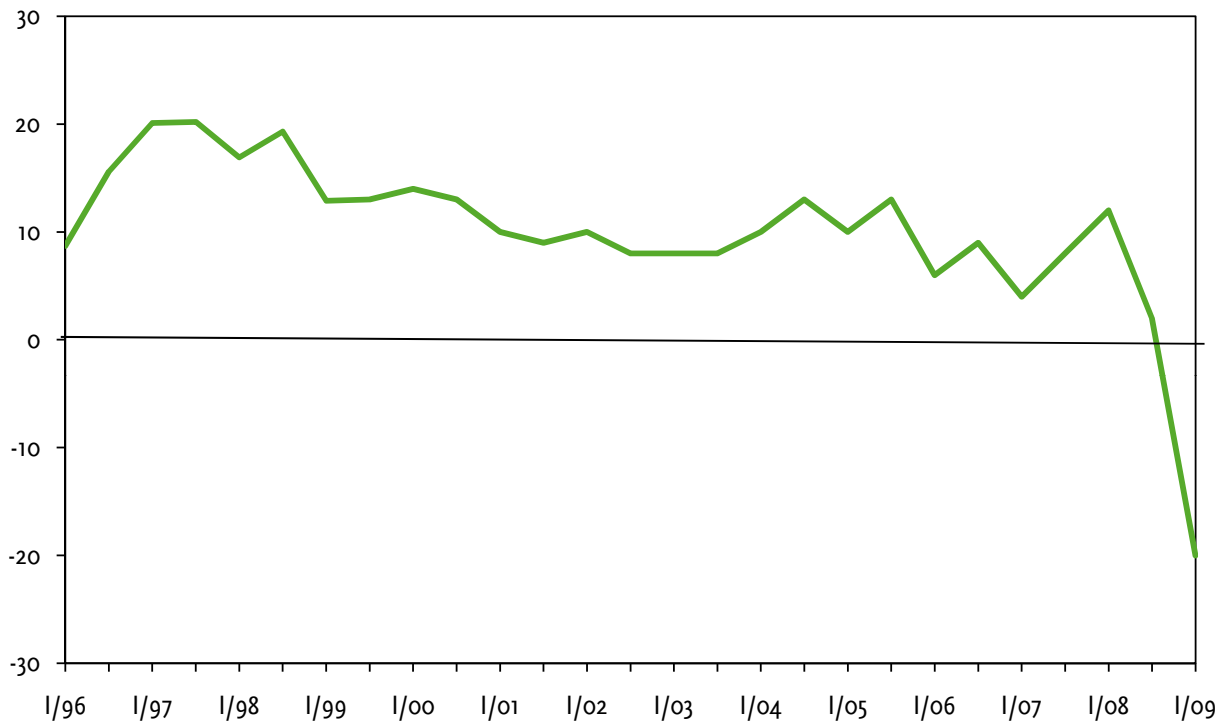
Viime syksynä vielä niukasti positiivinen investointi-odotusten saldoluku putosi nyt lukemaan -20. Talouden pystysuora taantuminen on vähentänyt pk-yritysten halukkuutta ja myös mahdollisuuksia uusien hankkeiden toteuttamiseen.

Investointi-odotusten saldoluviut ovat kauttaaltaan miinuksella. Eniten investointiaikomukset ovat syksyn jälkeen vähentyneet teollisuudessa. Kaikkein sel-

vimmin investointeja aikoo kuitenkin karsia vähintään 50 henkeä työllistävät kaupan alan yritykset: niistä lähes 53 prosenttia arvioi investointiensa vähenevän.

Rakennusala lukuun ottamatta muiden toimialojen investointien kasvuodotukset ovat nyt hyvin lähellä toisiaan: runsaat 10 prosenttia näiden alojen pk-yrityksistä aikoo tänäkin vuonna lisätä investointejaan.

Kuva 8: Investointien arvon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 6: Odotukset investointien arvon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	12	56	32	-20
Teollisuus	12	51	37	-25
Rakentaminen	9	50	41	-32
Kauppa	11	55	34	-23
Palvelut	13	60	27	-14

3.6 Tuotekehitys

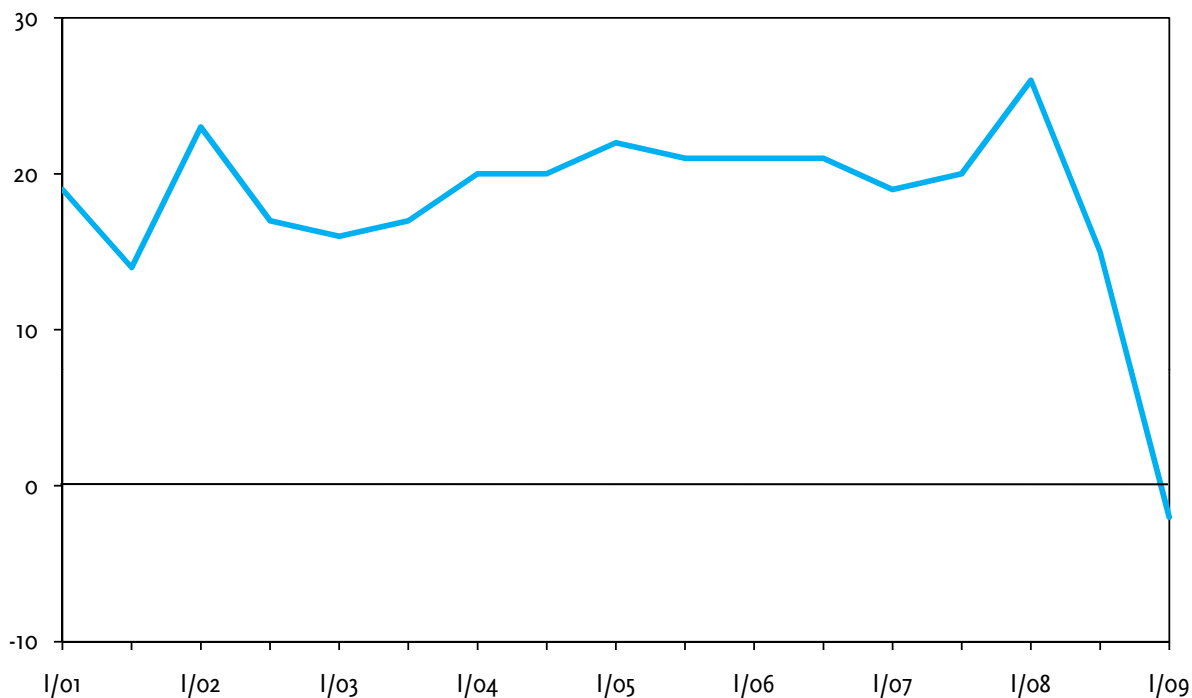
Pk-yritysten tuotekehityksen osalta tästä vuodesta on tulossa väli vuosi. Tuotekehityspanoksiaan vähentäviä yrityksiä on hieman enemmän kuin niitä lisääviä ja saldoluku siten lievästi negatiivinen.

Toimialoittaiset erot kasvoivat edellisestä kyselystä selvästi. Positiivisesti erottuu palvelusektori, jonka yrityksistä lähes 20 prosenttia suunnittelee edelleen lisäävänsä tuotekehitystä. Teollisuudessa tilanne on hyvin kaksijakoinen: tuotekehitystään lisääviä on lähes yhtä paljon kuin niitä vähentäviä.

Kansainvälisillä markkinoilla toimivista teollisuuden pk-yrityksistä 23 prosenttia aikoo vaikeasta markkina-tilanteesta huolimatta lisätä tuotekehitystään. Tuotekehitystään vähentäviä on tässä ryhmässä 19 prosenttia yrityksistä.

Kaikkein varovaisimpia tuotekehityksessä ovat liikevaihdoltaan ja henkilömäärältään suurimmat kaupan alan yritykset.

Kuva 9: Tuotekehityspanostusten muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 7: Odotukset tuotekehityksen muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	17	64	19	-2
Teollisuus	20	57	23	-3
Rakentaminen	12	62	26	-14
Kauppa	14	64	22	-8
Palvelut	19	66	15	4

3.7 Henkilökunnan määrä

Arviot henkilöstön määrän kehityksestä ovat pk-yrityksillä heikentyneet jo tähän mennessä nopeammin ja enemmän kuin edellisen taantuman aikana vuosina 2001-2003. Silti joka kymmenes pk-yritys aikoo lisätä henkilöstöään tämän vuoden aikana.

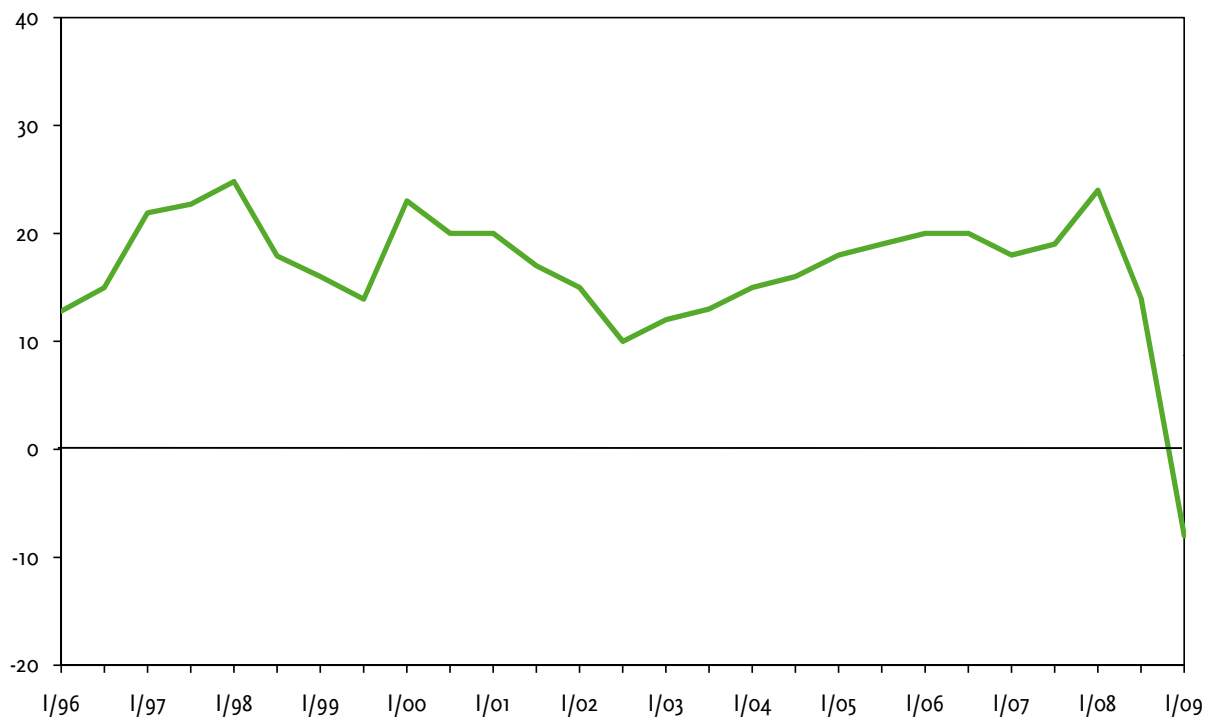
Henkilöstömäärän muutosta kuvaava saldoluku on nyt -8, mikä on huomattavasti keskimäärää (+18) alempi. Rakennusalalla muutos näkyy erityisesti henkilöstön vähenemistä koskevissa arvioissa: henkilöstön

määrän laskua odottavia yrityksiä on nyt 20 prosenttiyksikköä enemmän kuin viime syksynä.

Palvelualan yrityksissä tilanne on selvästi muita toimialoja valoisampi, vaikka muutos viime syksyn jälkeen on tälläkin alalla selvä. Henkilöstön määrän odotetaan pysyvän ennallaan.

Eniten henkilöstön vähenemisodotuksia on alihankkijoina toimivilla yrityksillä. Niistä noin puolet arvioi henkilöstönsä määrän vähenevän tänä vuonna.

Kuva 10: Henkilöstön määrän muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 8: Odotukset henkilöstön määrän muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	10	71	18	-8
Teollisuus	8	67	25	-17
Rakentaminen	7	62	31	-24
Kauppa	9	75	16	-7
Palvelut	13	74	13	0

3.8 Vienti

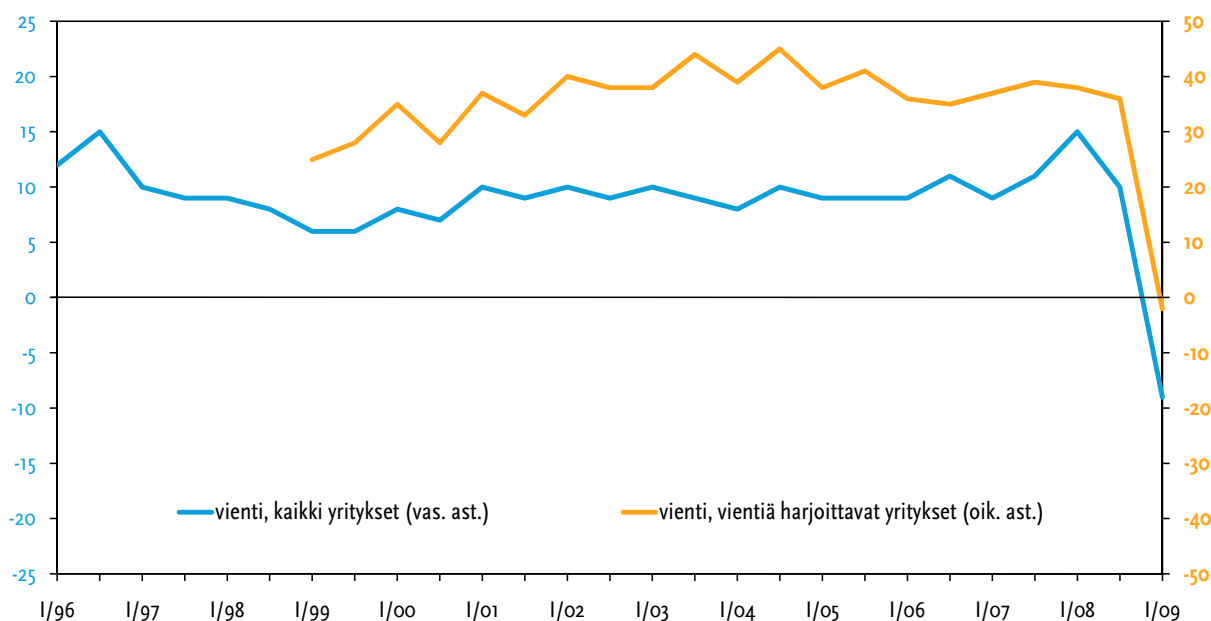
Odotukset viennin kehityksestä laskivat selvästi, mutta muutos on kuitenkin pienempi kuin monilla muilla osaluilla. Kaikkien pk-yritysten vastauksista laskettu saldoluku on nyt -9, kun se alkusyksystä oli +10. Huomion arvoista on, että 70 prosenttia kaikista pk-yrityksistä odottaa viennin arvon säilyvän ennallaan.

Vientirytysten odotukset viennin arvon kehityksestä tänä vuonna alenivat viime alkusyksyn hyvältä saldo-

luvun tasolta (+36) lukemaan -2. Muutos on suuri, mutta lähes neljäsosa vientirytyksistä arvioi vientinsä kasvavan tänäkin vuonna.

Kansainvälisillä markkinoilla toimivista teollisuuden pk-yrityksistä yli kolmannes odottaa viennin arvon kasvavan. Myös kansainvälisillä kaupan ja palvelualueiden yrityksillä näkemys on yhtä positiivinen.

Kuva 11: Viennin arvon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 9: Vientirytysten osuus, % pk-yrityksistä

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Suoraa vientiä harjoittavat	17	29	6	20	13
Osana toisen yrityksen vientiä	16	35	7	14	11

Taulukko 10: Vientirytysten odotukset viennin arvon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	23	52	25	-2
Teollisuus	24	49	27	-3
Rakentaminen	15	61	24	-9
Kauppa	19	50	31	-12
Palvelut	28	53	19	9

3.9 Tuonti

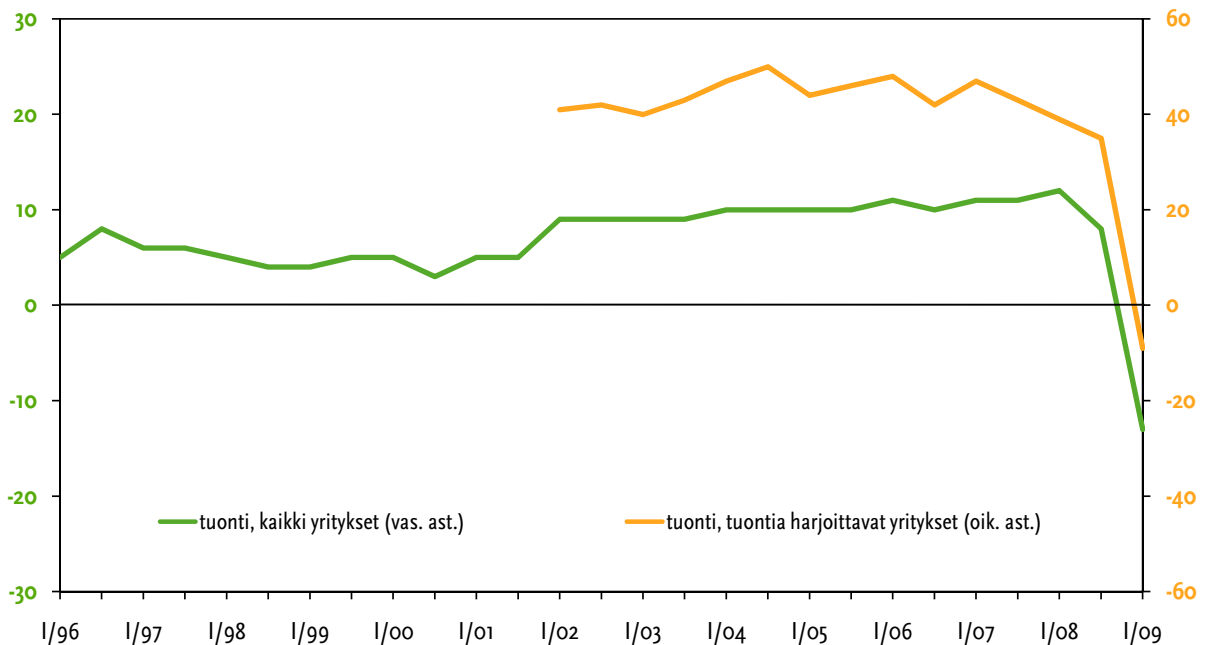
Viime vuoden alkusyksyn tasaisen hyvät pk-yritysten tuontiodotukset heikkenivät nyt 20 yksiköllä saldoluukuun -12. Tuontia harjoittavissa yrityksissä muutokset yleisissä tuontiodotuksissa olivat jopa jyrkemmät kuin viennissä saldoluuvun laskiessa 44 yksiköllä tasolle -9.

Tuontiyritykset toimivat pääosin teollisuudessa ja kaupan alalla. Näiden alojen tuontiodotukset ovat nyt hyvin lähellä toisiaan saldoluukujen ollessa tason -10 tuntumassa. Kaupan alalla tuonnin kasvua odotavien osuus enemmän kuin puolittui 23 prosenttiin.

Vastaavasti kolmannes kaupan alan tuontiyrityksistä näkee tuonnin arvon alenevan. Näkemys heijastanee kestokulutustavaroiden kaupan jo nähtyä hiipumista sekä epävarmuutta kotimaisen kysynnän yleisestä kehityksestä.

Suoraa tuontia harjoittavia yrityksiä on lähes neljännes kaikista pk-yrityksistä. Teollisuudessa tuontiyritysten osuus laski viime syksystä selvästi, kun taas kaupan alalla tuontia harjoittaa jo lähes joka toinen yritys.

Kuva 12: Tuonnin arvon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 11: Tuontiyritysten osuus, % pk-yrityksistä

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Suoraa tuontia harjoittavat	24	32	9	48	11

Taulukko 12: Tuontiyritysten odotukset tuonnin arvon muutoksesta

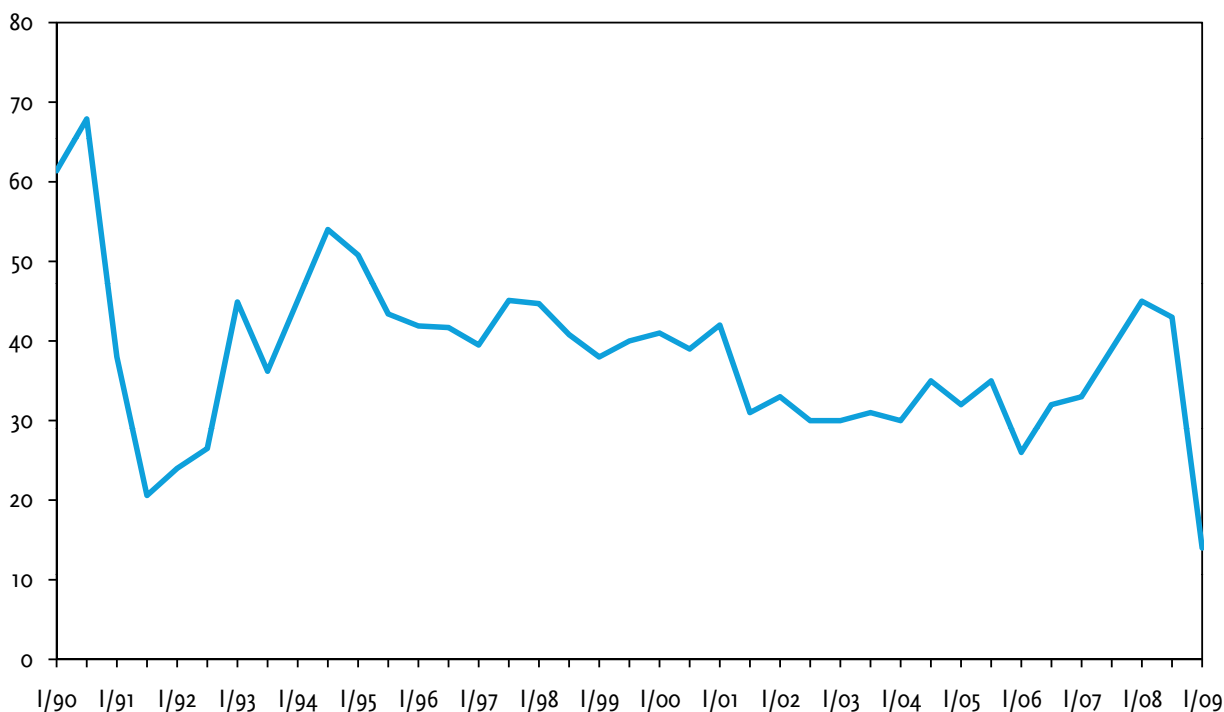
	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	22	47	31	-9
Teollisuus	22	45	33	-11
Rakentaminen	27	49	24	3
Kauppa	23	45	32	-9
Palvelut	20	53	27	-7

3.10 Tuotantokustannukset

Odotukset tuotantokustannuksista ovat pudonneet selvästi. Kustannusten alenemista odottavien pk-yritysten osuus kaksinkertaistui viime syksystä 17 prosenttiin. Saldoluvuksi tuli vain +14, kun se vielä syksyllä oli +43. Tälläkin osa-alueella toimialoitteiset erot ovat tuntuvia. Eniten kustannuspaineet ovat vähentyneet rakentamisessa, jossa saldoluku oli edellisessä barometrissa 42.

Kovimmat kustannuspaineet näyttävät olevan palvelualoilla, mikä vielä korostuu alan suurissa, liikevaihdoltaan yli 5 miljoonan euron pk-yrityksissä: niistä lähes puolet odottaa tuotantokustannusten nousevan. Toista äärilaitaa edustavat puolestaan suuret rakennusyrietykset, joista lähes 40 prosenttia arvioi tuotantokustannusten alenevan tänä vuonna.

Kuva 13: Tuotantokustannusten muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 13: Odotukset tuotantokustannusten muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvavat %	Pysyvät ennallaan %	Alenevat %	Saldoluku
Kaikki yritykset	31	52	17	14
Teollisuus	30	50	20	10
Rakentaminen	24	52	24	0
Kauppa	26	58	16	10
Palvelut	35	51	14	21

3.11 Inflaatio-odotukset

Pk-yritysten odotukset hintakehityksestä ovat vaimentuneet. Palkoissa odotukset ovat laskeneet vähemmän kuin loppu- ja välituotteissa, mikä on linjassa tuntuvasti heikentyneiden kannattavuusodotusten kanssa.

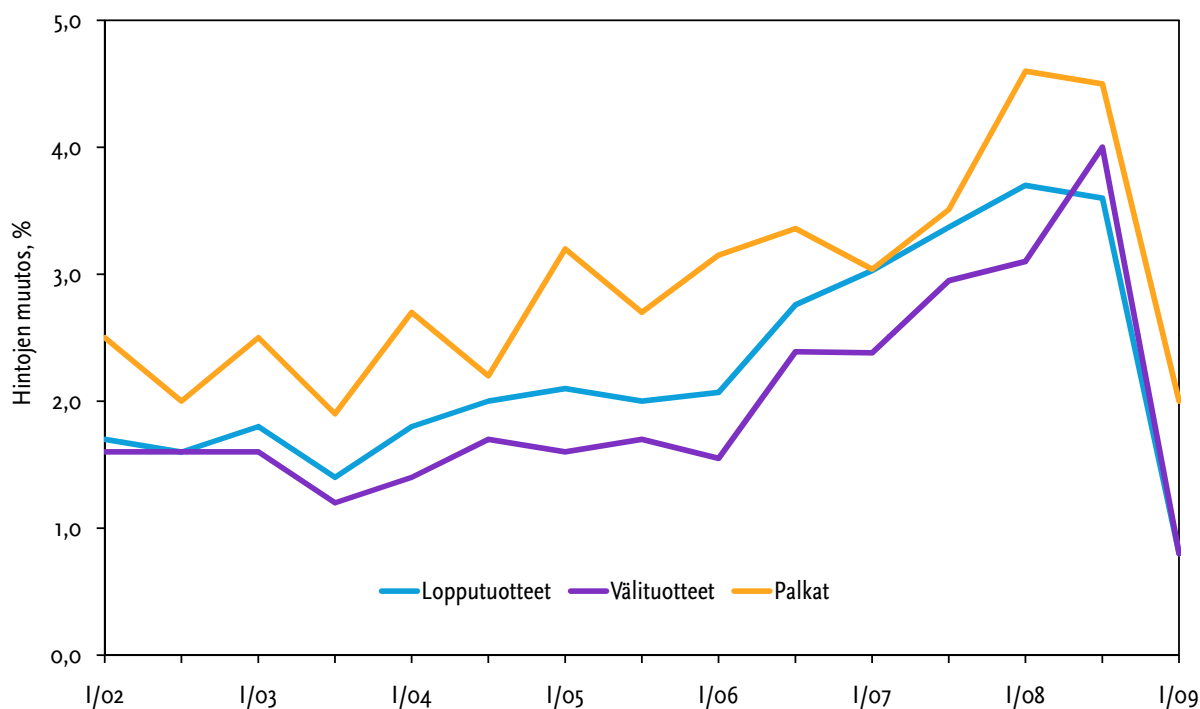
Rakennusosalalla hintaodotukset ovat muutamassa kuukaudessa muuttuneet kaikkein eniten. Vielä alkusyksyllä rakennusalan odotukset sekä loppu- että välituotteiden hintakehityksestä olivat muita toimialoja korkeammat. Nyt ne ovat matalimmat ja saldoluvut negatiiviset.

Sen sijaan palkoissa tilanne on päinvastoin: palkkojen nousuodotuksia on eniten juuri rakennusosalalla. Kun palkkojen laskua pidetään kaikilla aloilla yhtä epätodennäköisenä, on rakennusalan palkkaodotusten saldoluku korkein (+53).

Myös palvelualojen suurissa pk-yrityksissä palkkainneet nähdään suuriksi: lähes 90 prosenttia näistä yrityksistä arvioi palkkojen nousevan. Tässä yritysryhmässä palkkaodotusten saldoluku on peräti +85.

Inflaatio-odotukset ovat tulleet alas kautta linjan. Arviot sekä lopputuotteiden että välituotteiden hintojen kehityksestä tänä vuonna painuneet vajaaseen prosenttiin, kun viime syksyn arvioissa liikuttiin vielä 3–5 prosentissa. Teollisuudessa ja rakentamisessa ollaan jo deflaation puolella. Lisäksi palkkojen nousuodotukset ovat noin puolittuneet kaikilla toimialoilla. Pk-yritysten arviot palkkojen noususta tänä vuonna ovat hyvin lähellä tuoreimpia julkaistuja ennusteita.

Kuva 14: Inflaatio-odotukset, hintojen muutos-%

Taulukko 14: Odotukset inflaation tasosta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Lopputuotteet %	Välituotteet %	Palkat %
Kaikki yritykset	0,8	0,8	2,0
Teollisuus	-0,1	-0,1	1,7
Rakentaminen	-0,9	-1,2	2,4
Kauppa	1,0	1,6	1,7
Palvelut	1,6	1,3	2,3

Taulukko 15: Odotukset hintojen muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Nousevat %	Pysyvät ennallaan %	Laskevat %	Saldoluku
Lopputuotteet				
Kaikki yritykset	32	55	13	19
Teollisuus	24	58	18	6
Rakentaminen	18	60	22	-4
Kauppa	37	50	13	24
Palvelut	37	55	8	29
Välituotteet				
Kaikki yritykset	32	55	13	19
Teollisuus	30	51	19	11
Rakentaminen	24	49	27	-3
Kauppa	38	50	12	26
Palvelut	34	58	8	26
Palkat				
Kaikki yritykset	51	46	3	48
Teollisuus	50	47	3	47
Rakentaminen	56	41	3	53
Kauppa	48	48	4	44
Palvelut	53	44	3	50

4. Toimintaympäristö, kasvuhakuisuus ja kehittäminen

Tämä osio käsittelee pk-yritysten toimintaympäristöä, kasvuhakuisuutta sekä kehitystarpeita ja -esteitä. Eri-tyisesti huomio kohdistuu yritysten kasvustrategioihin, kasvun esteisiin ja kasvuhaluttomuuden syihin. Osiossa tarkastellaan myös työllistämistarpeita ja -esteitä, sukupolven- ja omistajavaihdoksia sekä pk-yritysten rahoitusta.

4.1 Pk-yritysten toimintaympäristö

Yrittäjyysilmapiiriä selvitetään neljällä kysymyksellä. Pk-yritysten aseman koetaan parantuneen kauttaaltaan parin vuoden takaisesta ja arviot ovat säilyneet vuoden 2001 huipputasolla noustuaan vuosi sitten: saldoluku on +6. Arviot ovat säilyneet syksyisellä tasolla, ja palvelualoilla ne ovat hieman jopa nousseet. Kokonaisarvion pieni paraneminen johtuu julkisen vallan arvioiden noususta.

Arviot ovat nyt varsin yhteneväiset toimialasta riippumatta. Kaupan toimialalla annetaan hieman kriittisemmät arviot julkisen vallan toiminnasta kuin muilla toimialoilla. Keskisuuret pk-yritykset kokevat ilmapiirin selvästi muita paremmaksi. Samoin kasvuhakuisempien yritysten kokemus on muita hieman positiivisempi oman kokemuksen ja julkisen vallan asenteiden osalta.

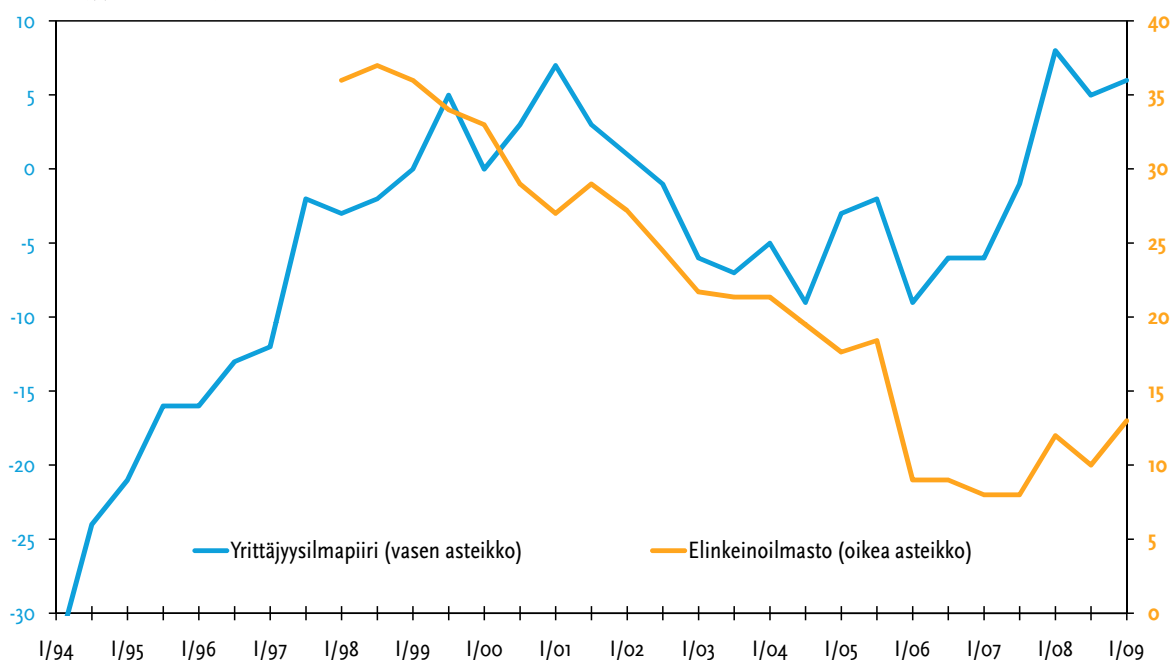
Tämän barometrin rahoitusosiossa selvitetään erityisesti yksityisen omaisuuden roolia pk-yritysten lainojen vakuutena ja rahoitusmarkkinoiden kriisin vaikutuksia yritysten rahoitukseen. Lopuksi tarkastellaan

pk-yritysten sopeuttamistoimia ja -suunnitelmia nykyisessä suhdannetilanteessa. Yrittäjyysilmapiiri-indeksin osatekijöistä oma kokemus ja kansalaisten suhtautuminen saavat positiivisen arvion. Sen sijaan julkisen vallan asenteet ja toimet arvioidaan selkeästi negatiiviseen sävyyn niin paikallis- ja aluetasolla kuin valtakunnan tasolla.

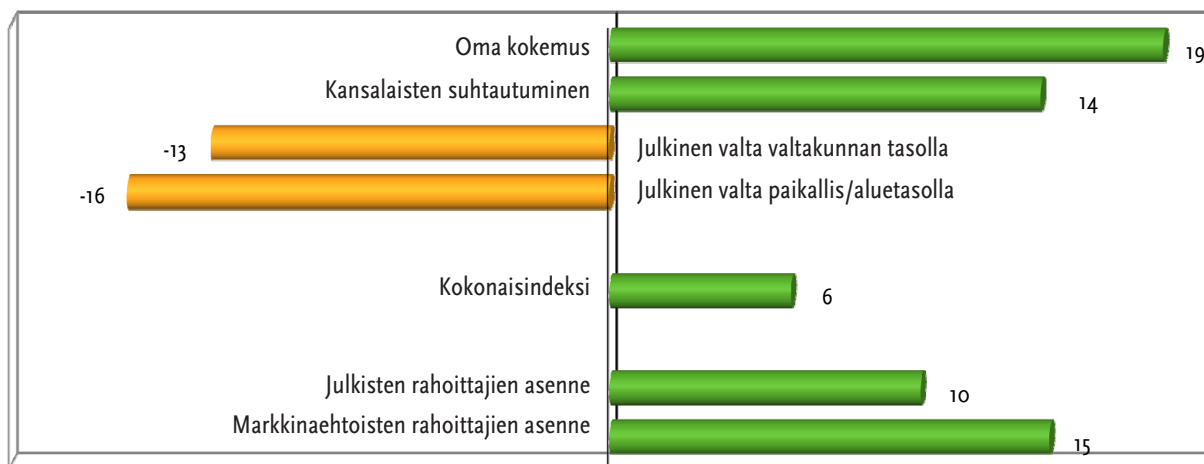
Yritykset arvioivat myös julkisia ja markkinaehtoisia rahoittajia. Julkisten rahoittajien indeksi on +10, kun markkinaehtoiset rahoittajat saavat arvion +15. Julkisten rahoittajien arvio on laskenut vain hieman syksystä, mutta markkinaehtoisten rahoittajien arvio on heikentynyt selvästi – yli 10 yksikköä. Julkiset rahoittajat saavat suhteessa paremman arvion suuremmilta ja kaikkein kasvuhakuisimmilta pk-yrityksiltä.

Myös yrittäjyyteen vaikuttavia paikallisen tason tekijöitä mittaava elinkeinoilmastoindeksi nousi viime keväänä. Elinkeinoilmastoindeksi on edelleen jatkanut hieman nousuaan. Kolmestatoista kriteeristä laskettu kokonaisindeksi on +13. Kovin merkittäviä muutoksia osatekijöissäkään ei ole valtakunnan tasolla. Parhaan arvion vastaajat antavat sijaintipaikkakunnalleen asuin- ympäristöstä ja liikenneyhteyksistä. Heikoimman arvion saa sopivan työvoiman saatavuus, sijaintikunnan ja yritysten välinen yhteistyö sekä elinkeinopolitiikka kokonaisuudessaan. Työvoiman saatavuutta ei tosin koeta yhtä suureksi ongelmaksi kuin vielä syksyn barometrissa. Yrittäjien arvioista on raportoitu tarkemmin alueraporteissa.

Kuva 15: Yrittäjyysilmapiiri ja elinkeinoilmasto, kokonaisindeksi

Kuva 16: Yrittäjyysilmapiiri, indeksi

Taulukko 16: Kokemukset yrittäjyysilmapiiristä /x

	Oma kokemus	Kansalaisten suhtautuminen	Julkinen valta valtakunnan tasolla	Julkinen valta paikallis/alueatasolla	Kokonaisindeksi
Toimialoittain					
Kaikki yritykset	19	14	-13	-16	6
Teollisuus	17	15	-12	-14	6
Rakentaminen	18	15	-13	-19	6
Kauppa	17	12	-17	-20	4
Palvelut	20	15	-12	-14	8
Kasvuhakuisuuden mukaan					
Voimakkaasti kasvuhakuiset	22	14	-13	-16	7
Kasvuhakuiset	22	16	-13	-15	8
Asemansa säilyttäjät	19	15	-12	-15	7
Ei kasvutavoitetta	12	12	-16	-18	2
Toimintansa lopettavat	-4	4	-31	-34	-11

^{x/} Indeksit on laskettu antamalla seuraavat arvot vastausvaihtoehdoille: erittäin huono (-100), melko huono (-50), neutraali (0), melko hyvä (+50) ja erittäin hyvä (+100).

Kokonaisindeksi on laskettu antamalla seuraavat painot kriteereille: oma kokemus (1/3), kansalaisten suhtautuminen (1/3), julkinen valta valtakunnalla tasolla (1/6) ja paikallistasolla (1/6).

4.2 Pk-yritysten kasvustrategiat

Pk-yrityksistä 7 prosenttia ilmoittaa olevansa voimakkaasti kasvuhakuisia ja 34 prosenttia kasvavansa mahdollisuuksiensa mukaan. Vastaajista 18 prosentilla ei ole lainkaan kasvutavoitteita ja 2 prosenttia arvioi toimintansa loppuvan seuraavan vuoden aikana. Asemansa säilyttämiseen pyrkiviä on 39 prosenttia. Matilasuhdanteessa hieman harvempi yritys tavoittelee kasvua ja sen sijaan aiempaa hieman useampi pyrkii säilyttämään asemansa.

Keskimääräistä harvemmin kasvuhakuinen yritys löytyy rakentamisesta. Kasvuhakuisuus on laskenut erityisesti teollisuudessa. Kaupassa on muita aloja vähemmän yrityksiä, joilla ei olisi lainkaan kasvutavoitteita. Kasvuhakuisuus on yleisempää nuoremmissa ja suuremmissa pk-yrityksissä. Luonnollisesti laajemmilla markkinoilla toimivien yritysten keskuudessa kasvuhakuisuus on yleisempää.

Kasvuhakuisista yrityksistä 67 prosentilla tärkeimpiin kasvukeinoihin kuuluu uusien tuotteiden kehittäminen. Lisäksi myyntiin ja markkinointiin panostamisen nimeää 63 prosenttia sekä verkostoitumisen ja yhteistyön 53 prosenttia kasvuhakuisista yrityksistä. Muita tärkeitä, joskaan ei aivan yhtä merkittäviä, keinoja kasvun saavuttamiseksi ovat yritysostot, uusien markkina-alueiden avaaminen ja viennin lisääminen. Kovin merkittäviä muutoksia kasvukeinoissa ei ole: yritysostot nimetään hieman syksyä harvemman yrityksen toimesta ja uudet tuotteet sekä myynti ja markkinointi hieman useamman yrityksen toimesta.

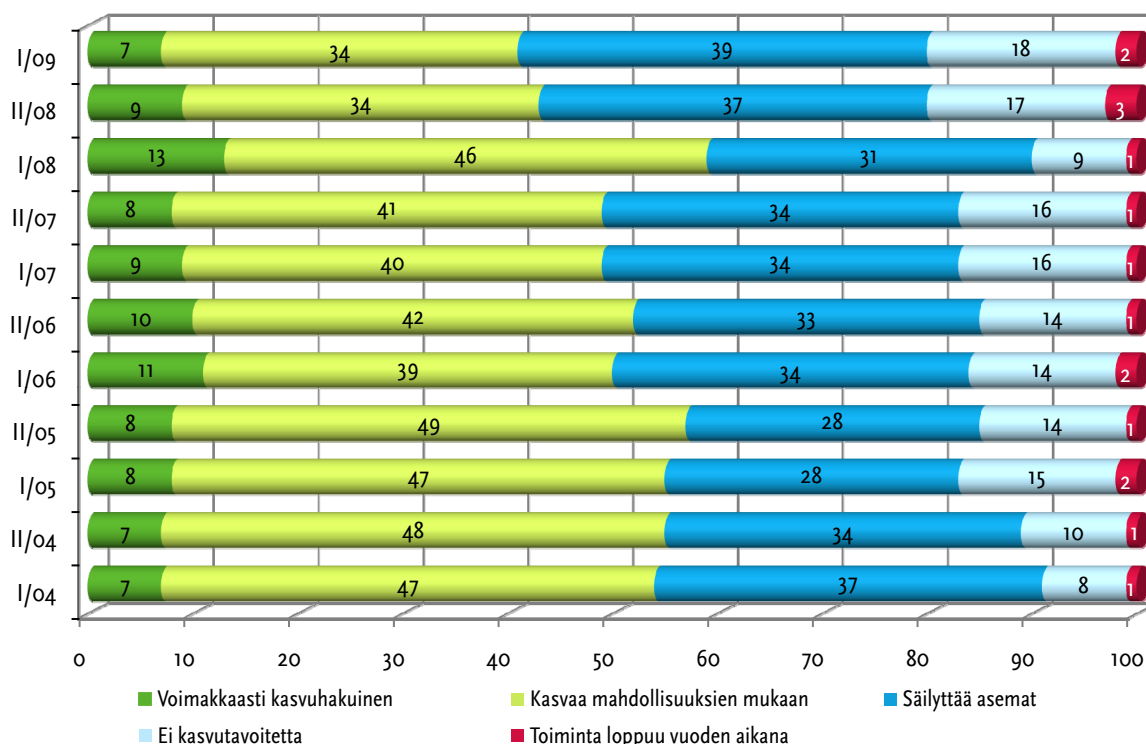
Rakennusalalla kansainvälistymistä ei pidetä erityisesti kasvukeinona eikä tässä tilanteessa uskota myöskään markkinointiin ja myyntiin panostamiseen samassa määrin kuin muilla aloilla. Rakentamisessa verkostoituminen ja yhteistyö ovat muita toimialoja merkittävämmässä roolissa kasvua haettaessa. Kaupassa verkostoituminen ja yhteistyön lisääminen toisten yritysten kanssa nostetaan sen sijaan esille muita aloja harvemmin. Alalla kasvukeinona pidetään erityisesti myynnin ja markkinoinnin lisäämistä.

Teollisuudessa nähdään uusien markkinoiden avaaminen ja viennin lisääminen muita aloja useammin kasvukeinoina. Palveluissa yhteistyön lisääminen ja verkottuminen nähdään hieman keskimääräistä useammin tärkeänä kasvukeinona. Verkostoituminen on erityisesti myös pienempien ja nuorempien yritysten tärkeimpiä kasvukeinoja. Kansainvälistyminen ja omistusjärjestelyt korostuvat suurempien pk-yritysten kohdalla.

Niistä pk-yrityksistä, joilla ei ole kasvutavoitteita, 73 prosenttia ilmoittaa yrityksen nykyisen koon olevan sopiva. Yrityksistä 34 prosenttia nimeää haluttomuuden ottaa riskiä ja 22 prosenttia työvoiman korkeat kustannukset yhdeksi tärkeimmistä syistä kasvutavoitteiden puuttumiselle. Vastanneista 23 prosenttia nimeää kiireän kilpailutilanteen, 21 prosenttia kysynnän riittämättömyyden ja 15 prosenttia työvoiman saatavuuden.

Työvoiman saatavuus ei ole aiemmassa määrin esteenä. Näin on erityisesti rakentamisessa, kaupassa ja teollisuudessa. Kilpaileva tuonti sekä rahoituksen ja

Kuva 17: Kasvuhakuisuuden kehitys, % pk-yrityksistä

vakuuksien puute ovat vain harvoin yrityksen kasvuhaltumuuden taustalla. Kuitenkin rahoituksen liittyvät tekijät ja kireä kilpailutilanne nimetään syysä useammin esteiksi. Erityisesti kysynnän riittämättömyys ja haluttomuus riskin ottamiseen ovat aiempaa useammin kasvuhaltumuuden taustalla.

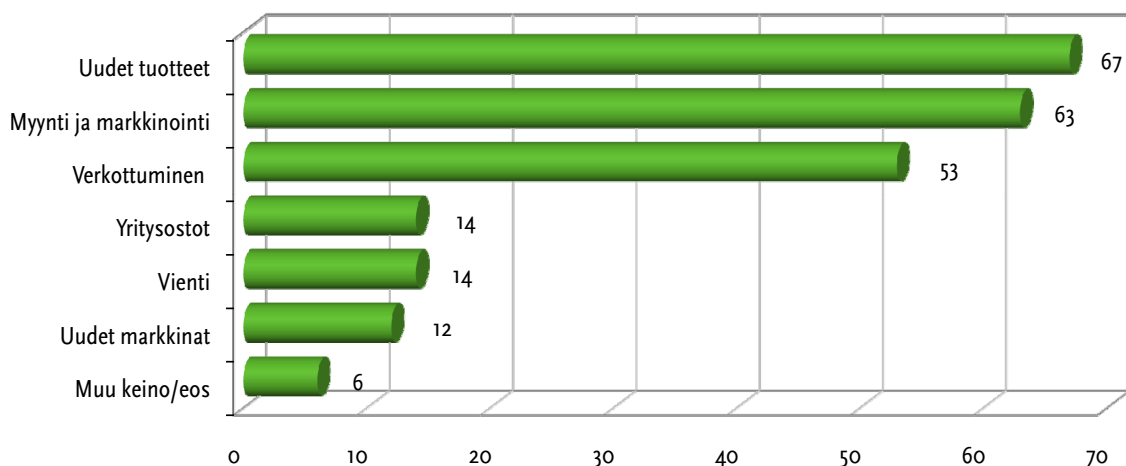
Rakennusallalla keskimääräistä useammin syyksi mainitaan kireä kilpailu, korkeat työvoimakustannukset ja haluttomuus riskin ottamiseen. Kireä kilpailu ja haluttomuus riskin ottamiseen koetaan selvästi aiempaa useammin esteiksi. Kilpailevaa tuontia ei pidetä

esteenä. Kaupan alalla työvoimakustannuksia ja haluttomuutta riskin ottoon ei koeta samassa määrin esteiksi. Kaupassa sen sijaan pidetään kasvuhakuisuuden esteenä keskimääräistä useammin kysynnän riittämättömyyttä, kireää kilpailua ja kilpailevaa tuontia. Teollisuudessa keskimääräistä hieman useammin esteenä pidetään kilpailevaa tuontia. Sen sijaan kireää kilpailua ei nähdä niinkään syyksi kasvuhaltumuuteen. Nuorempien ja kotimarkkinoilla toimivien yritysten kohdalla korostuvat työvoimakustannukset ja työvoiman saatavuus.

Taulukko 17: Yritysten kasvuhakuisuus

	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitetta %	Toimintansa lopettavat %
Toimialoittain					
Kaikki yritykset	7	34	39	18	2
Teollisuus	7	35	35	20	3
Rakentaminen	3	28	42	25	2
Kauppa	8	37	43	10	2
Palvelut	6	33	37	22	2
Kokoluokittain					
Alle 5 henkilöä	4	28	40	25	3
5–9 henkilöä	6	39	41	14	0
10–19 henkilöä	9	38	41	11	1
20–49 henkilöä	14	45	33	8	0
Yli 50 henkilöä	22	49	26	3	0
Perustamisvuoden mukaan					
Ennen 1998	5	32	41	20	2
1998 – 2002	13	38	31	18	0
2003 – 2008	14	44	31	9	2

Kuva 18: Kasvukeinot, % kasvuhakuisista yrityksistä */

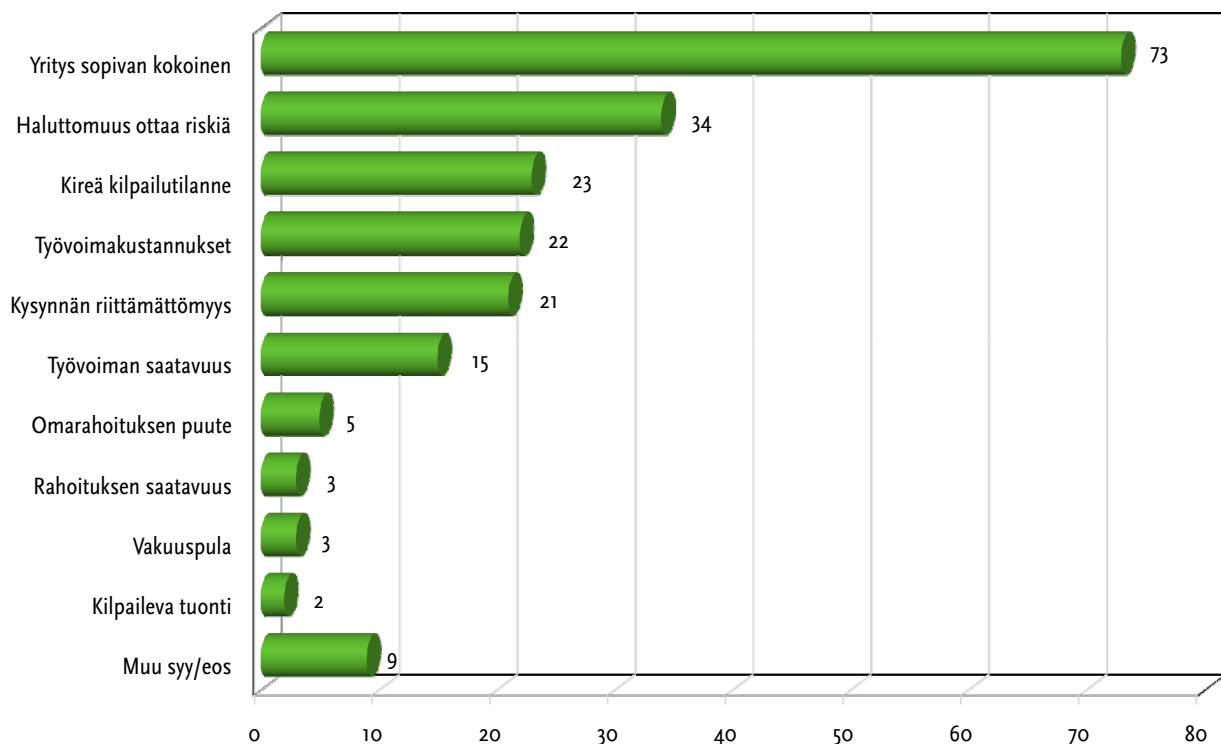
*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 18: Kasvuhakuisten yritysten kasvukeinot */

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Uusien tuotteiden kehittäminen	67	66	64	70	67
Yhteistyö, verkottuminen	53	46	70	46	57
Uudet markkina-alueet (esim. uudet vientimaat)	12	23	5	9	10
Viennin lisääminen	14	29	5	13	10
Myynnin ja markkinoinnin lisääminen	63	59	53	73	60
Omistusjärjestelyt/yritysosot	14	17	13	12	15
Muut kasvukeinot	6	3	5	6	7

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Kuva 19: Kasvuhaluttomuuden syyt, % kasvuhaluttomista yrityksistä */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 19: Yritysten kasvuhaluttomuuden syyt */

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Yritys sopivan kokoinen	73	67	79	69	74
Kysynnän riittämättömyys	21	23	22	27	18
Kireä kilpailutilanne	23	15	35	30	21
Kilpaileva tuonti	2	4	0	6	1
Rahoituksen saatavuus	3	2	3	2	3
Omarahoituksen puute	5	7	3	3	5
Vakuuspula	3	2	3	3	4
Työvoimakustannukset	22	19	31	19	22
Työvoiman saatavuus	15	10	16	8	18
Haluttomuus lisätä riskiä	34	32	41	25	34
Jokin muu	9	11	10	9	9

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

4.3 Pk-yritysten kehittämistarpeet ja -esteet

Pk-yritykset kokevat, että näiden suurin kehittämistarve on myynnin ja markkinoinnin alueella. Seuraavaksi eniten tarpeita yrityksillä on henkilöstön kehittämisessä ja koulutuksessa, vaikka tämän osuus onkin hieman laskenut. Henkilöstön osaamisen turvaamista ei koeta samassa määrin tärkeimmäksi teollisuudessa kuin muilla toimialoilla. Myynnin ja markkinoinnin kehittämistä pidetään tärkeänä erityisesti kaupassa, kun taas rakentamisessa sen merkitys nähdään keskimääräistä pienemmäksi. Rakentamisessa sen sijaan pidetään juuri henkilöstön kehittämistä ja koulutusta palveluiden ohella muita useammin tärkeimpänä kehittämisen kohteena.

Myös tuotannon, tuotekehityksen ja laadun parantaminen sekä verkostoituminen ja alihankinta koetaan asioiksi, joiden alueella yrityksillä on kehitystarpeita. Rakentamisessa ja palveluissa verkostoitumisen ja teollisuudessa puolestaan tuotekehityksen merkitys kehittämistarpeena nähdään muita aloja tärkeämmäksi. Kansainvälistymistä ja vientiä pidetään vain harvoin tärkeimpänä kehittämiskohteena – teollisuudessa kuitenkin muita aloja useammin.

Teollisuudessa henkilöstön kehittämisen merkitys tärkeimpänä kehittämiskohteena on laskenut hieman. Rakentamisessa yhteistyön kehittäminen nähdään eniten useammin tärkeimmäksi kehittämisen kohteeksi. Kaikilla toimialoilla markkinoinnin ja myynnin merkitys on noussut.

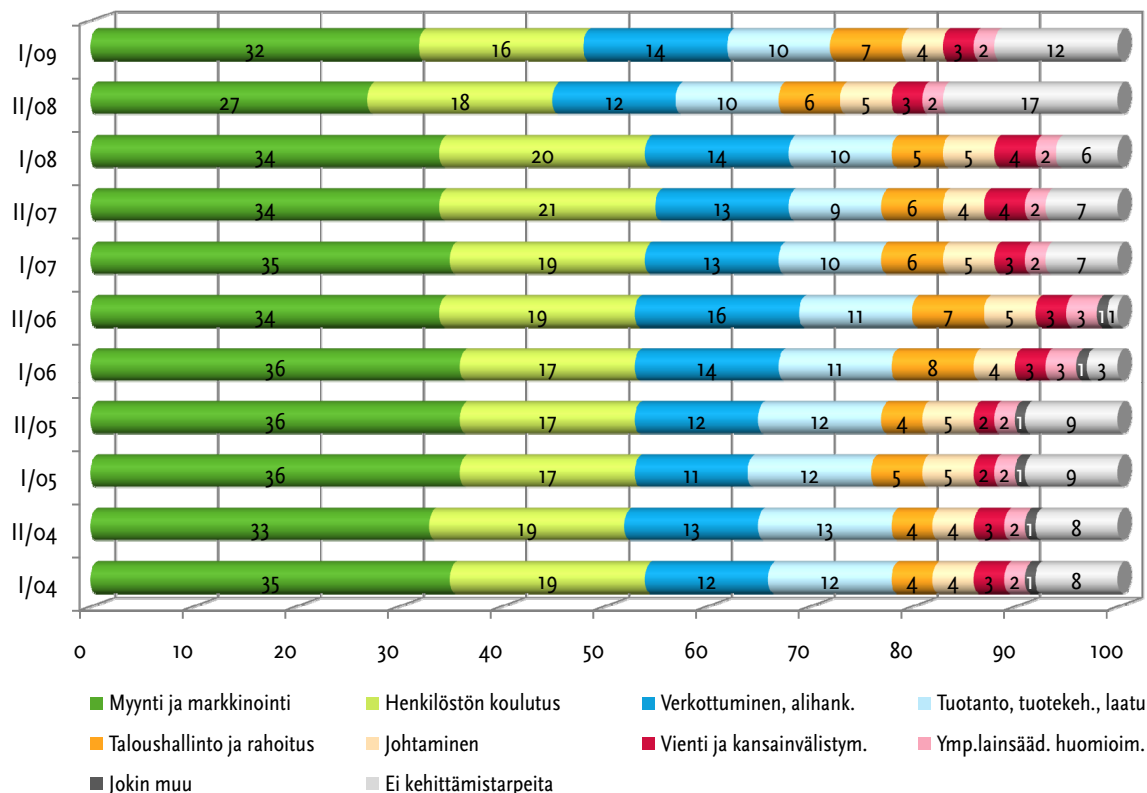
Nuorissa yrityksissä nähdään muita yrityksiä useammin kehittämisen tarvetta taloushallinnossa ja rahoituksessa sekä verkottumisessa ja yhteistyössä. Pienemmissä yrityksissä korostuvat verkostoituminen sekä

myynti ja markkinointi, kun taas suuremmissa pk-yrityksissä painottuvat johtaminen sekä henkilöstön kehittäminen ja koulutus. Kotimarkkinayrityksissä nähdään kehitettävää erityisesti verkostoitumisessa ja henkilöstössä. Kasvuhakuisimmissa yrityksissä erityisesti myyntiä ja markkinointia sekä vientiä ja kansainvälistymistä pidetään keskimääräistä useammin tärkeimpänä kehittämisen kohteena.

Epävarma suhdannetilanne nähdään kehittämisen pahimmaksi esteeksi aiempaa useammin kaikilla toimialoilla. Samaan aikaan ammattitaitoisen työvoiman saatavuuden merkitys on edelleen laskenut – erityisesti rakentamisessa ja kaupassa. Muita resurssitekiä kuin työvoimaa pidetään seuraavaksi merkittävämpänä kehittämisen esteenä. Tämän jälkeen tulevat kireä kilpailu ja rahoitusvaikeudet. Myös korkeat työvoimakustannukset arvioidaan pk-yritystoiminnan kehittämisen tärkeiksi esteiksi.

Kova kilpailu koetaan kehittämisen jarruksi erityisesti kaupassa ja rakentamisessa. Teollisuudessa kustannustaso koetaan muita aloja harvemmin kehittämisen tärkeimmäksi esteeksi. Kasvuhakuisimmissa (23 %) ja nuorissa (13 %) yrityksissä rahoitus koetaan muita yrityksiä useammin kehittämisen pahimmaksi esteeksi. Kasvuhakuisissa sen sijaan kilpailutilannetta ei koeta niinkään kehittämisen esteeksi. Keskiuurissa ja kansainvälisillä markkinoilla toimivissa yrityksissä korostuvat hieman rahoitus ja suhdannetilanne verrattuna pienempiin yrityksiin. Kotimarkkinayrityksissä sen sijaan kehittämisen esteeksi koetaan erityisesti kustannustaso ja kilpailutilanne.

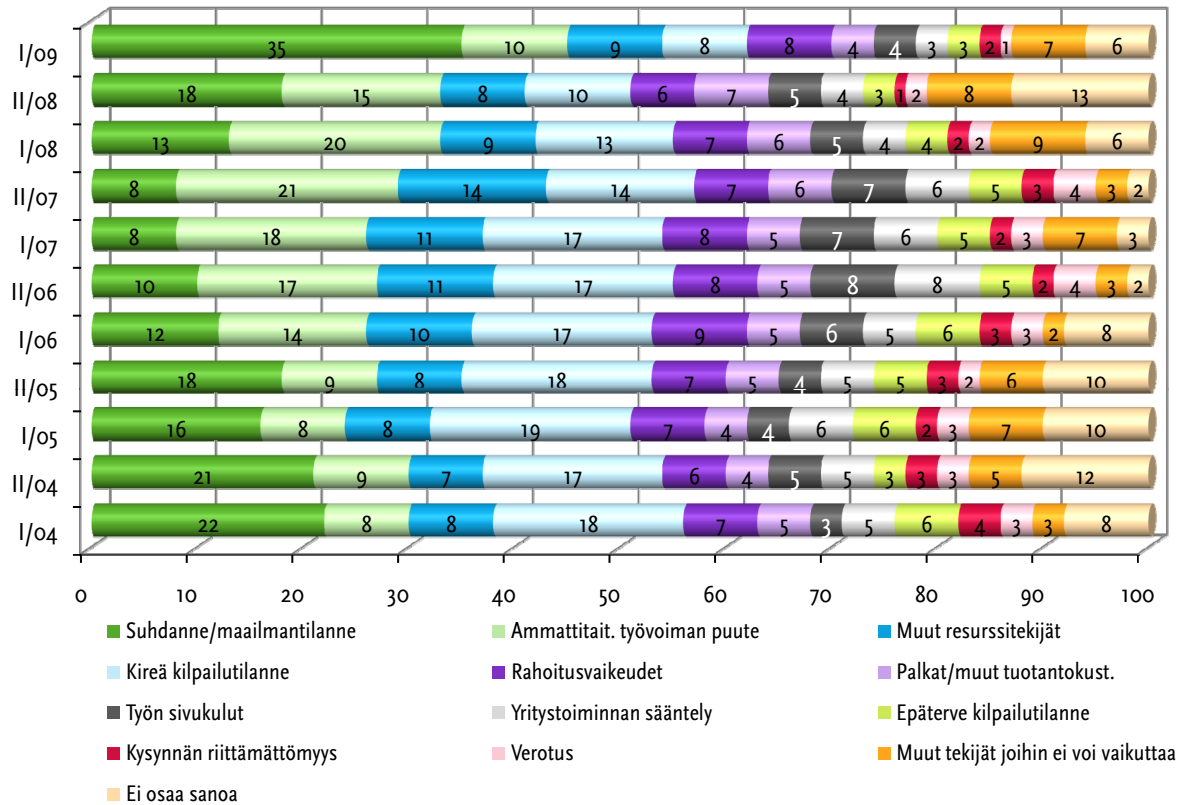
Kuva 20: Tärkein kehittämistarve, % pk-yrityksistä

Taulukko 20: Yrityksen tärkein kehittämistarve

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Johtaminen	4	3	7	4	4
Henkilöstön kehittäminen ja koulutus	16	10	20	14	19
Markkinointi ja myynti	32	33	19	42	31
Vienti ja kansainvälistyminen	3	5	1	3	2
Rahoitus, talous ja laskentatoimi	7	5	8	8	7
Tuotanto ja materiaalitoiminnot, tietotekniikka, tuotekehitys ja laatu	10	15	7	9	8
Yhteistyö/verkottuminen, alihankinta	14	11	18	10	15
Ympäristö- ja muiden säädösvaatimusten huomioiminen	2	2	4	1	2
Ei kehittämistarpeita/ei osaa sanoa	12	16	16	9	12

Kuva 21: Kehittämisen pahin este, % pk-yrityksistä

Taulukko 21: Yrityksen kehittämisen pahin este

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Yritystoiminnan sääntely	3	3	3	3	3
- Byrokratia	1	1	1	1	1
- Työlainsäädäntö/työehtosopimukset	1	1	1	1	1
- Muu sääntely	1	1	1	1	1
Kustannustaso	9	6	8	10	10
- Työn sivukulut	4	2	5	5	4
- Palkkataso/muut tuotantokustannukset	4	4	1	3	5
- Verotus	1	0	2	2	1
Kilpailutilanne	13	9	17	15	13
- Kireä kilpailu	8	6	10	11	8
- Epäterve kilpailu	3	2	5	2	3
- Kysynnän riittämättömyys/epävakaas	2	1	2	2	2
Rahoitus	8	9	6	8	8
- Saatavuus	3	4	2	2	4
- Hinta	1	1	1	1	0
- Vakuuksien puute	4	4	3	5	4
Resurssitekijät	19	18	18	16	21
- Ammattitaitoisen työvoiman saatavuus	10	9	12	7	13
- Muut resurssitekijät	9	9	6	9	8
Suhdanne/maailmantilanne	35	40	36	37	32
Muut tekijät, joihin ei voi vaikuttaa	7	7	5	6	7
Ei osaa sanoa	6	8	7	5	6

4.4 Työllistämisen esteet

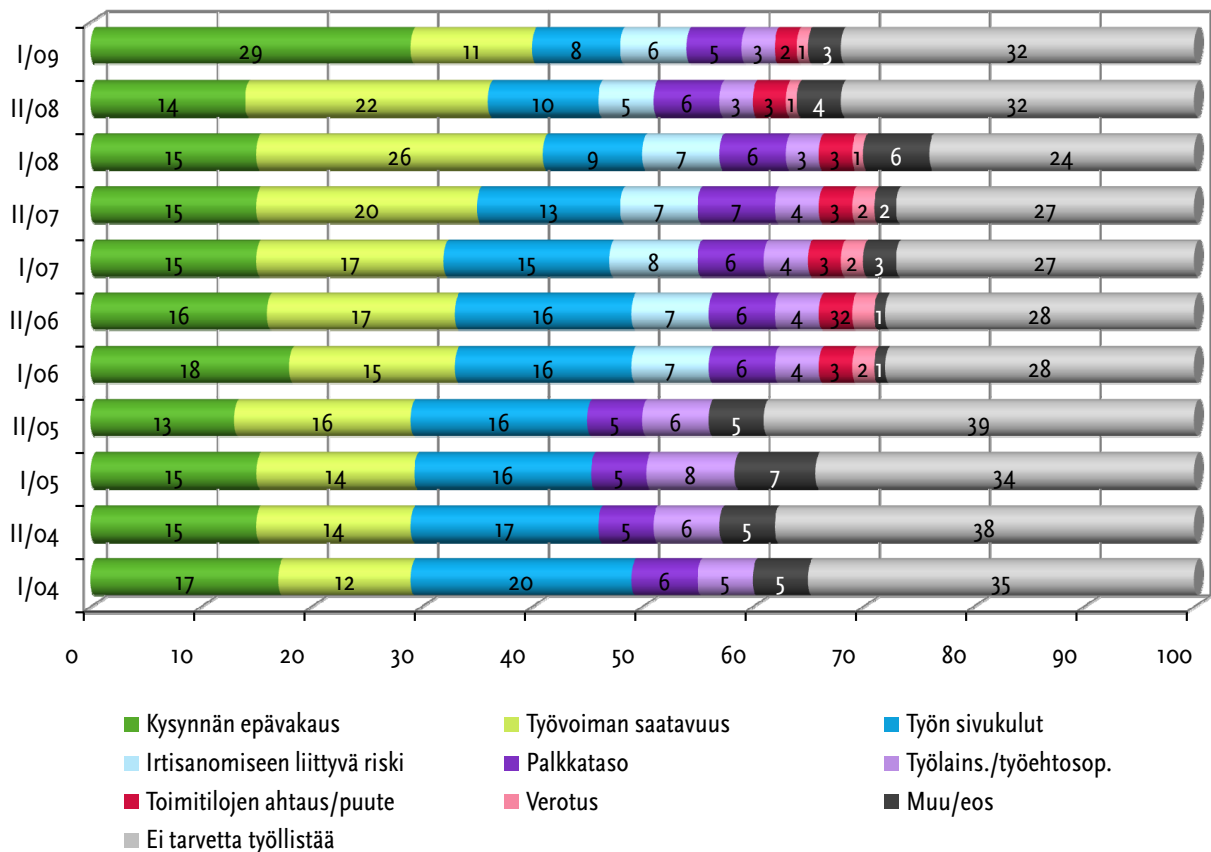
Niiden pk-yritysten, joilla ei ole tarvetta työllistää, osuus on säilynyt syksyisellä tasolla. Vastaajista 32 prosentilla ei ole tarvetta työllistää, kun osuus oli viime keväänä vielä 24 prosenttia. Työllistämistarpeita on muita harvemmin rakentamisessa, jossa tarpeet ovat samalla edelleen hieman vähentyneet. Työllistämistarvetta arvioidaan olevan muita useammin kasvuhakuisimmissa yrityksissä.

Kysynnän epävarmuus, työvoiman saatavuus ja työn sivukulut ovat yleisimpiä työllistämisen esteitä yrityksissä, joilla on tarvetta työllistää. Työvoiman saatavuuden merkitys tärkeimpänä työllistämisen esteenä on laskenut puoleen syksyn tasosta kaikilla toimialoilla. Sivukulujen merkitys on laskenut palveluissa. Kysynnän epävakauden merkitys työllistämisen esteenä on puolestaan kaksinkertaistunut syksystä kaikilla toimialoilla.

Teollisuudessa työllistämisen esteeksi koetaan erityisesti kysynnän epävarmuus. Työvoiman saatavuus koetaan teollisuudessa kaupan ohella keskimääräistä harvemmin työllistämisen pahimmaksi esteeksi tällä hetkellä. Kaupassa muita toimialoja useammin työllistämisen suurimmaksi esteeksi nimetään työvoimakustannukset.

Alle 10 henkeä työllistäväissä mikroyrityksissä samoin kuin nuoremmissa yrityksissä työllistämisen esteeksi nähdään muita useammin työn sivukulut. Pienissä yrityksissä irtisanomiseen ja työehtosopimuksiin tai -lainsäädäntöön liittyvä riski nousee keskimääräistä useammin esille. Suuremmissa pk-yrityksissä esteeksi koetaan erityisesti työvoiman saatavuus – samoin kuin kasvuhakuisimmissa yrityksissä. Samoin suuremmissa yrityksissä kansainvälisillä markkinoilla toimivien yritysten ohella kysynnän epävarmuus korostuu.

Kuva 22: Työllistämisen pahin este, % pk-yrityksistä

Taulukko 22: Yrityksen työllistämisen pahin este

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Ei tarvetta työllistää	32	29	23	32	35
Pahin este niissä yrityksissä, joissa tarvetta työllistää					
Kysynnän epävakaus	42	49	46	39	40
Palkkataso	8	5	6	10	9
Työn sivukulut	12	13	11	15	11
Irtisanomiseen liittyvä riski	8	8	9	10	7
Muu lainsäädäntö/työehtosopimukset	5	4	5	4	5
Työvoiman saatavuus	16	10	17	12	19
Yhtiön toimitilojen ahtaus/puute	3	5	1	4	2
Muu, ml. verotus	6	6	5	6	7

4.5 Sukupolven- tai omistajanvaihdokset

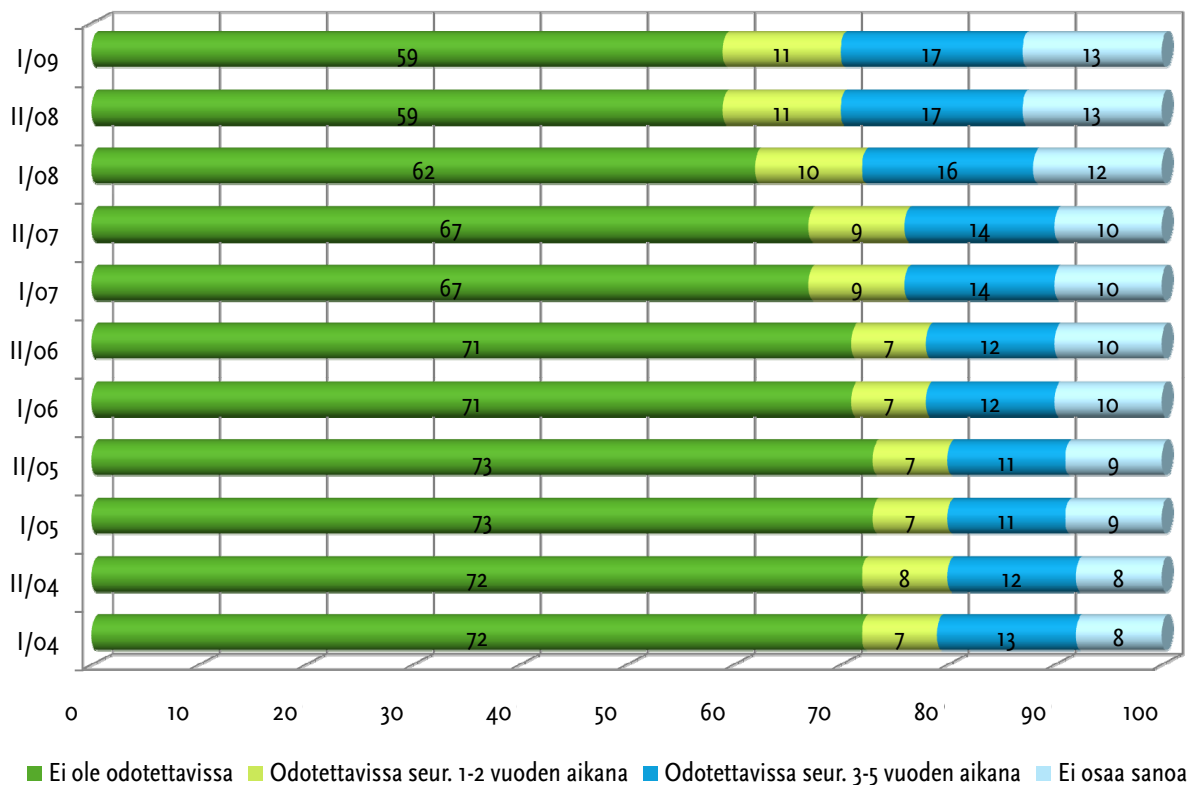
Yrityksistä 28 prosentissa odotetaan sukupolven- tai omistajanvaihdosta seuraavan 5 vuoden kuluessa. Osuus on säilynyt ennallaan noustuaan viime vuonna tälle tasolle. Tätä ennen usean vuoden ajan potentiaalista omistajan vaihdosta ennakoitiin vajaat 20 prosenttia. Omistajanvaihdos tulee ajankohtaiseksi erityisesti pienissä teollisuuden, rakentamisen ja kaupan pk-yrityksissä. Vastaajista 59 prosenttia ei usko sukupolven- tai omistajanvaihdoksen tapahtuvan seuraavan 5 vuoden aikana yrityksen kohdalla.

Yrittäjien ikärakenne on selvästi palkansaajiakin vinoutuneempi. Väestön ikääntymisen seurauksena sukupolven- tai omistajanvaihdoksia tai vaihtoehtoisesti yritystoiminnan päättymiä onkin tulevana vuosina odotettavissa runsaasti. Mikäli potentiaali realisoituisi ennakoitussa aikataulussa, merkitsisi se reilun 40 000 sukupolven- tai omistajanvaihdoksen mahdollisuutta ja tarvetta seuraavan viiden vuoden aikana johtuen yrittäjien ikääntymisestä ja muista tarpeista luopua yrityksestä.

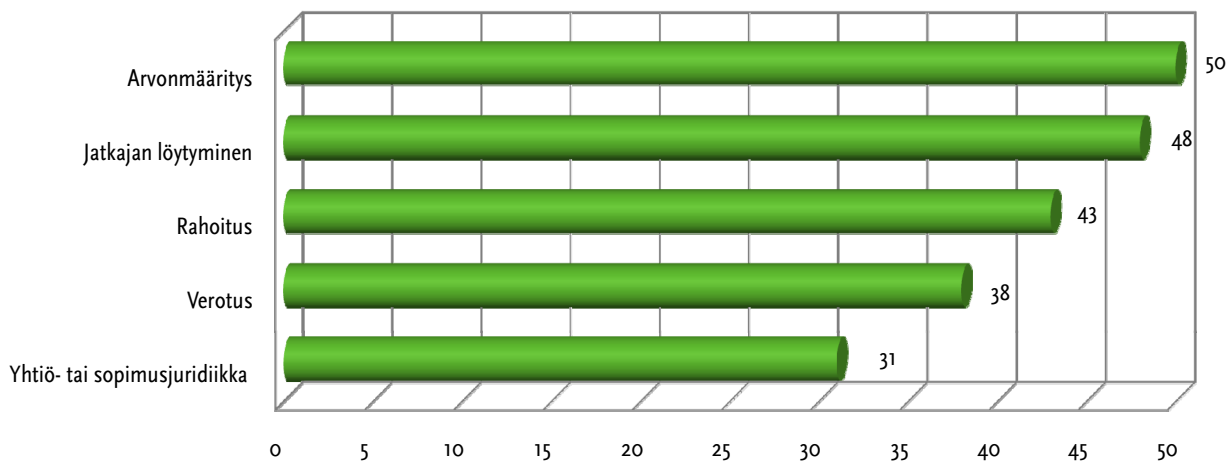
Jatkajan löytäminen on haaste sukupolven- tai omistajanvaihdosta aikoville yrittäjille. Vaihdosta suunnittelevista pk-yrityksistä 48 prosenttia kokee tämän ongelmaksi. Jatkajan löytämisen ohella suurimpana ongelmana pidetään arvonmäärittäykseen liittyviä kysymyksiä, 50 prosenttia. Myös verotus, rahoitus sekä yhtiö- tai sopimusjuridiikka koetaan jossakin määrin ongelmallisiksi. Arvonmäärittäyksen ongelmat ovat nousseet hie- man syksystä. Tätäkin merkittävämmän on nousnut rahoituksen järjestäminen.

Jatkajan löytäminen on samalla tavalla ongelma kaikilla toimialoilla. Rahoitus näyttäisi korostuvan teollisuudessa ja rakentamisessa. Rakentamisessa korostuvat niin ikään sopimusjuridiikka, jatkajan löytäminen ja verotus. Suuremmissa pk-yrityksissä jatkajan löytämisen ja arvonmäärittäyksen ei koeta olevan samassa määrin ongelmia kuin pienemmissä yrityksissä, mutta rahoituksen saatavuus koetaan puolestaan keskimääräistä merkittävämmäksi esteeksi.

Kuva 23: Sukupolven- tai omistajanvaihdoksen odotettavuus seuraavan 5 vuoden aikana, % pk-yrityksistä

Kuva 24: Odotettavissa olevat ongelmat, % yrityksistä, joilla vaihdos odotettavissa /*

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

4.6 Ulkoinen rahoitus ja sen käyttö

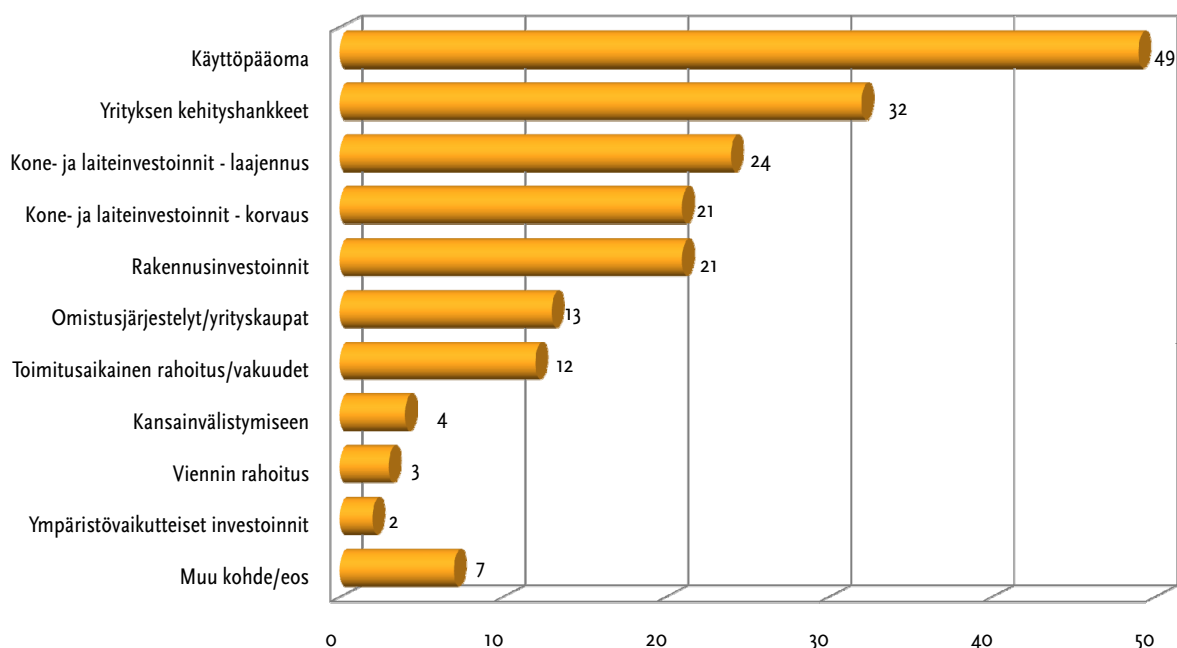
Seuraavien 12 kuukauden aikana ulkoista rahoitusta aikoo hankkia 25 prosenttia pk-yrityksistä. Ulkoisen rahoituksen hankkimista suunnitellaan hieman muita aloja useammin teollisuudessa. Syksyllä hieman harvempi, 22 prosenttia kaikista pk-yrityksistä, arvioi ottavansa ulkoista rahoitusta. Erityisesti kaupassa ulko-

sen rahoituksen kysynnän ennakoidaan lisääntyvän. Voimakkaasti kasvuhakuisissa, kansainvälisillä markkinoilla toimivissa ja suuremmissa pk-yrityksissä aiotaan turvautua ulkoiseen rahoitukseen muita useammin – hieman myös nuoremmissa ja sukupolvenvaihdosta suunnittelevissa.

Taulukko 23: Ulkoisen rahoituksen ottamisaikomukset

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Aikoo ottaa rahoitusta	25	28	24	26	23
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitetta %	Toimintansa lopettavat %
Aikoo ottaa rahoitusta	50	31	23	12	8
Sukupolven/omistajanvaihdoksen mukaan					
	Ei odotettavissa %	Odotettavissa seuraavan 1–2 vuoden aikana %		Odotettavissa seuraavan 3–5 vuoden aikana %	
Aikoo ottaa rahoitusta	24	24		28	

Kuva 25: Ulkoisen rahoituksen käyttötarkoitus, % yrityksistä, jotka aikovat ottaa rahoitusta seuraavan 12 kuukauden aikana */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Useimmiten uutta ulkoista rahoitusta aiotaan hakea käyttöpääomaksi, yrityksen kehityshankkeisiin kone- ja laiteinvestointeihin sekä rakennusinvestointeihin. Syksyä harvemmassa yrityksessä rahoitusta aiotaan ottaa rakennusinvestointeihin sekä kone- ja laiteinvestointeihin. Sen sijaan käyttöpääomaksi ja yrityksen kehittämishankkeisiin rahoitusta aikoo hakea aiempaa useampi. Erityisesti käyttöpääomaksi rahoitusta aiotaan ottaa kaupassa ja teollisuudessa. Teollisuudessa ja rakentamisessa rahoitusta aiotaan hakea kone- ja laiteinvestointeihin. Teollisuudessa rahoitusta käytetään muita aloja harvemmin rakennusinvestointeihin.

Yritysten omistusjärjestelyihin sekä toimitusaikaiseksi rahoitukseksi ja vakuuksiksi ulkoista rahoitusta aiotaan ottaa melko yleisesti. Toimitusaikaisiin ja vientiin liittyviin tarkoituksiin rahoitusta aiotaan ottaa syksyä hieman useammassa yrityksessä. Kaupassa ulkoista rahoitusta aiotaan käyttää toimitusaikaisiin tarpeisiin käyttöpääoman ohella. Palveluissa rahoitusta aiotaan ottaa erityisesti yrityksen kehityshankkeisiin kaupan

ohella. Rakentamisessa kansainvälistymisen, käyttöpääoman ja kehityshankkeiden osuus on muita toimialoja matalampi. Sen sijaan toimitusaikainen rahoitus korostuu.

Kasvuhakuiset yritykset ennakoivat hakevansa ulkoista rahoitusta muita useammin yrityksen kehittämishankkeisiin ja yritysjärjestelyihin. Voimakkaasti kasvuhakuiset pk-yritykset aikovat turvautua muita useammin ulkoiseen rahoitukseen myös vientiin ja kansainvälistymiseen liittyvien hankkeiden vuoksi.

Uutta ulkoista rahoitusta suunnittelevista yrityksistä 80 prosenttia aikoo hankkia sitä pankeista. Finnveralta uutta rahoitusta aikoo hakea 32 prosenttia. Erityisesti teollisuusyritykset aikovat kääntyä Finnveran puoleen. Voimakkaasti kasvuhakuiset yritykset aikovat hakea rahoitusta muita useammin Finnveralta (43 %) ja pääomasijoittajilta (21 %). Näin suunnitellaan toimittavan myös nuoremmassa yrityksissä.

Taulukko 24: Ulkoisen rahoituksen käyttötarkoitus toimialoittain */

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Koneiden ja laitteiden korvausinvestoinnit	21	22	22	10	27
Koneiden ja laitteiden laajennusinvestoinnit	24	28	29	21	22
Rakennusinvestoinnit	21	15	36	13	22
Ympäristövaikutteiset investoinnit	2	3	1	0	3
Kasvun vaatima käyttöpääoma	49	56	40	60	42
Omistusjärjestelyt / yrityskaupat	13	11	12	15	14
Viennin rahoitus ja riskien kattaminen	3	8	1	4	2
Kansainväistyminen	4	6	2	3	5
Yrityksen kehityshankkeet	32	31	17	35	35
Toimitusaikaiset vakuudet	12	12	21	18	6
Muu tarkoitus	7	4	7	7	8

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 25: **Ulkoisen rahoituksen käyttötarkoitus kasvuhakuisuuden mukaan */**

	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitetta %
Koneiden ja laitteiden korvausinvestoinnit	6	16	28	34
Koneiden ja laitteiden laajennusinvestoinnit	22	27	22	17
Rakennusinvestoinnit	14	24	19	24
Ympäristövaikutteiset investoinnit	3	2	1	1
Kasvun vaatima käyttöpääoma	52	48	52	42
Omistusjärjestelyt / yrityskaupat	16	11	15	14
Viennin rahoitus ja riskien kattaminen	6	5	2	3
Kansainvälistyminen	15	5	1	0
Yrityksen kehityshankkeet	46	34	26	22
Toimitusaikaiset vakuudet	5	13	13	16
Muu tarkoitus	9	6	7	8

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 26: **Ulkoisen rahoituksen lähteet */**

	Pankki %	Rahoitus-yhtiö %	Finnvera %	Vakuutus-yhtiö %	Pääoma-sijoittaja %	Muu %
Toimialoittain						
Kaikki yritykset	80	17	32	10	9	10
Teollisuus	81	15	47	13	9	10
Rakentaminen	88	21	26	13	6	4
Kauppa	84	12	29	10	4	9
Palvelut	75	19	29	8	13	13
Kasvuhakuisuuden mukaan						
Voimakkaasti kasvuhakuiset	70	21	43	15	21	14
Kasvuhakuiset	79	14	39	10	10	13
Asemansa säilyttäjät	85	18	23	9	5	5
Ei kasvutavoitetta	85	17	20	8	2	11
Perustamisvuoden mukaan						
Ennen 1998	81	17	29	10	8	9
1998–2002	76	15	41	14	12	14
2003–2008	78	18	40	6	16	14

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Pk-yrityksistä 31 prosenttia on ottanut ulkoista rahoitusta viimeisen vuoden aikana. Teollisuudessa rahoitusta on otettu 35 prosentissa yrityksistä ja palveluissa 28 prosentissa muiden toimialojen osuuden ollessa 32–34 prosenttia. Ulkoiseen rahoitukseen on turvaututtu muita useammin nuorissa (35 %), kasvuhakuisimmissa (48 %), kansainvälisillä markkinoilla toimivissa (40 %) ja keskisuurissa (48 %) yrityksissä.

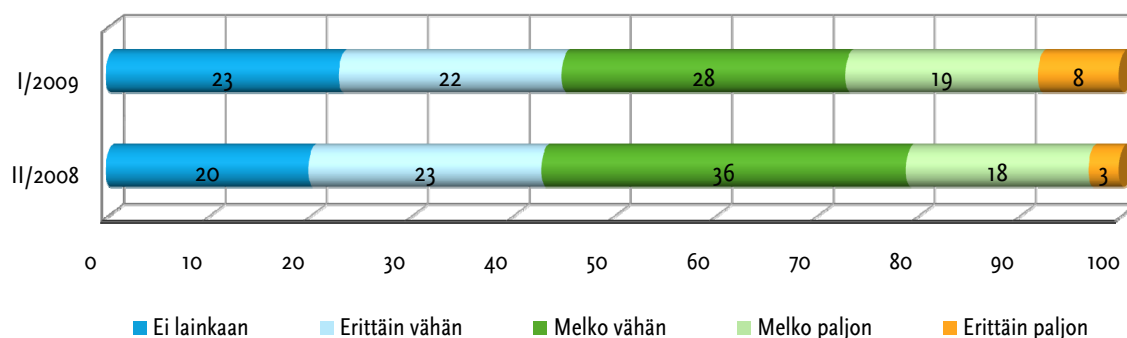
Ulkoista rahoitusta viimeisen vuoden aikana otaneista 23 prosenttia ei ole havainnut rahoitusmarkkinoiden muutosten vaikutuksia omassa rahoituksessaan. Erittäin vähäistä tai melko vähäisiä vaikutuksia on huomannut 50 prosenttia. Erittäin tai melko suuria vaikutuksia on huomannut 27 prosenttia. Erityisesti erittäin suuria vaikutuksia havainneiden osuus on lähes kolminkertaistunut syksystä.

Ulkoista rahoitusta ottaneista palveluyrityksissä on hieman enemmän niitä, jotka eivät ole huomanneet heijastuksia lainkaan – tosin tämäkin on tapahtunut melkein tai erittäin vähän muutoksia havainneiden kustannuksella. Keskisuuret ja kansainvälisillä markkinoilla toimivat yritykset ovat havainneet muita useammin vaikutuksia omaan rahoitukseensa. Lisäksi voimakkaimmin kasvuhakuiset näyttäisivät hieman useammin havainneen vaikutuksia rahoitukseensa.

Vaikutuksia havainneista 57 prosentin mukaan rahoituksen hinnan marginaali on noussut. Vakuusvaatimukset ovat kiristyneet 50 prosentin mukaan ja rahoituksen yleinen saatavuus on heikentynyt 38 prosentin mukaan. Syksyyn verrattuna vakuusvaatimukset näyttäisivät kiristyneen ja erityisesti rahoituksen saatavuus heikentyneen.

Palveluissa koetaan marginaalin nousseen, kun taas muilla toimialoilla erityisesti nähdään vakuusvaatimusten kiristyneen. Keskisuurissa yrityksissä pienempiä useammin nähdään marginaalin nousseen ja rahoituksen saatavuuden heikentyneen. Pienemmissä yrityksissä koetaan puolestaan erityisesti vakuusvaatimusten kiristyneen. Nuoremmissa yrityksissä koetaan vakuusvaatimusten ja rahoituksen saatavuuden kiristyneen. Sen sijaan vanhemmissa yrityksissä korostuu marginaalin nousun merkitys. Kansainvälisillä markkinoilla toimivat yritykset näkevät marginaalien nousseen ja viennin rahoituksen vaikeutuneen muita useammin. Kasvuhakuisemmat yritykset ovat muita useammin havainneet rahoituksen yleisen saatavuuden heikkenevästä. Lisäksi kaikkein kasvuhakuisimmat kokevat vakuusvaatimusten kiristyneen hieman useammin kuin muut.

Kuva 26: Kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden muutosten vaikutus pk-yritysten rahoitukseen, % yrityksistä, jotka ottaneet rahoitusta viimeisen 12 kuukauden aikana ja havainneet vaikutuksia

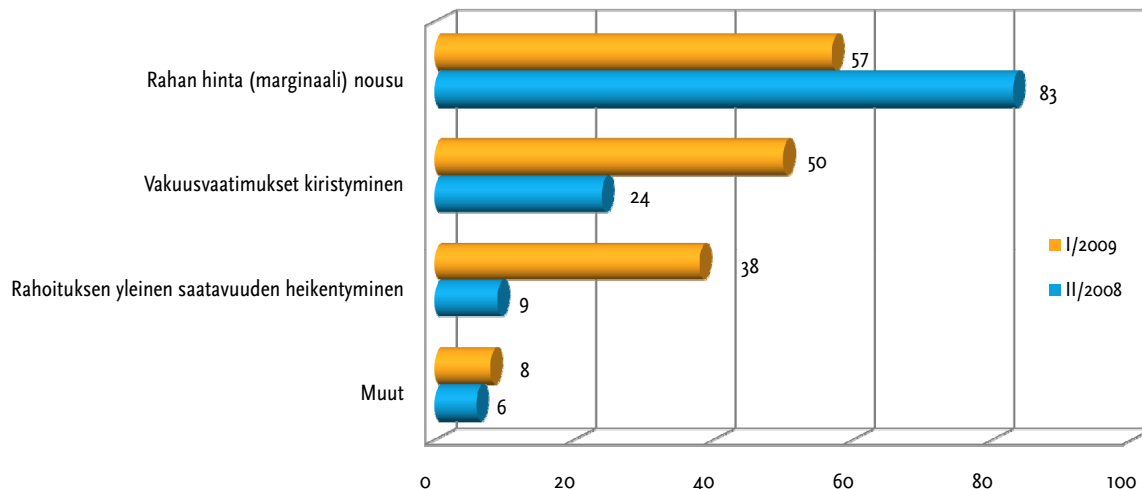

Taulukko 27: Ulkoisen rahoituksen yleisyys ja yksityisen omaisuuden käyttö vakuutena toimialoittain */

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Rahan hinta on noussut	57	54	55	54	62
Vakuusvaatimukset ovat kiristyneet	50	54	56	54	43
Yleinen saatavuus on heikentynyt	38	39	34	34	41
Muuten	8	10	8	9	8

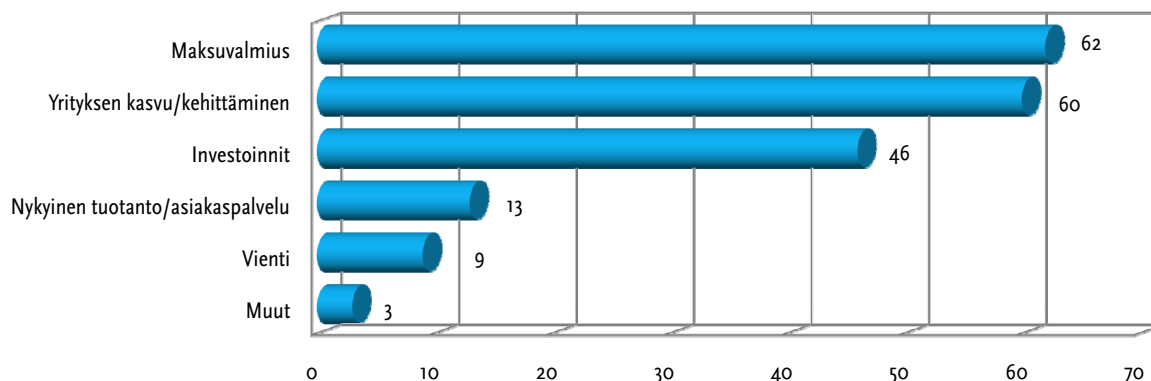
*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Kuva 27. Rahoitusmarkkinoiden muutosten vaikutus pk-yritysten rahoitukseen, % yrityksistä, jotka ottaneet rahoitusta viimeisen 12 kuukauden aikana ja havainneet vaikutuksia */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Kuva 28. Pk-yritysten toiminnan vaikeutuminen, % yrityksistä, jotka ottaneet rahoitusta viimeisen 12 kuukauden aikana ja havainneet vaikutuksia sekä joiden toiminta vaikeutunut */

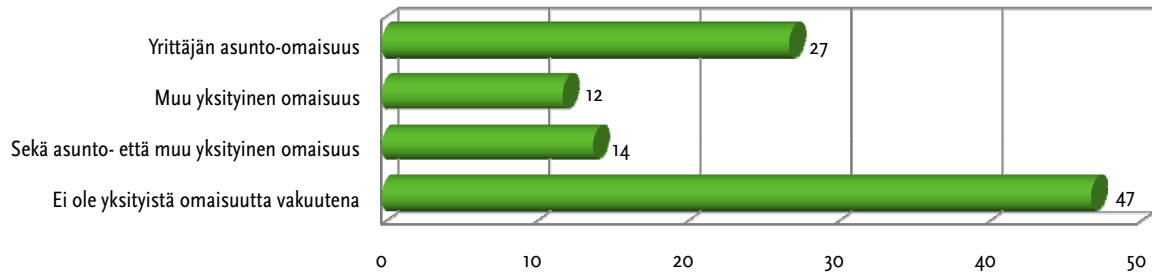
*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 28: Pk-yritysten toiminnan vaikeutuminen toimialoittain */

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Investoinnit	46	38	56	41	52
Maksuvalmius	62	74	56	64	56
Nykyinen tuotanto tai asiakaspalvelu	13	16	12	14	12
Yrityksen kasvu ja kehittäminen	60	61	44	68	60
Vienti	9	14	5	8	7
Muu	3	3	0	4	3

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Kuva 29: Yksityinen omaisuus yrityslainan vakuutena, % ulkoista rahoitusta omaavista

Taulukko 29: Ulkoisen rahoituksen yleisyys ja yksityisen omaisuuden käyttö vakuutena toimialoittain

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
On lainaa rahoituslaitoksista	50	56	52	56	45
Vakuutena olevaa yksityistä omaisuutta yrityksillä, joilla lainaa					
Yrittäjän asunto-omaisuutta	27	21	29	26	29
Muuta yksityistä omaisuutta	12	16	10	12	12
Sekä asunto- että muuta yksityistä omaisuutta	14	11	18	17	12
Ei ole yksityistä omaisuutta vakuutena	47	52	43	45	47

Taulukko 30: Ulkoisen rahoituksen yleisyys ja yksityisen omaisuuden käyttö vakuutena yhtiömuodoittain

	Osakeyhtiö %	Kommandiittiyhtiö %	Avoin yhtiö %	Toiminimi %
On lainaa rahoituslaitoksista	50	54	51	49
Vakuutena olevaa yksityistä omaisuutta yrityksillä, joilla lainaa				
Yrittäjän asunto-omaisuutta	23	38	42	38
Muuta yksityistä omaisuutta	13	12	8	11
Sekä asunto- että muuta yksityistä omaisuutta	12	25	17	16
Ei ole yksityistä omaisuutta vakuutena	52	25	33	35

Taulukko 31: Ulkoisen rahoituksen yleisyys ja yksityisen omaisuuden käyttö vakuutena kasvuhakuisuuden mukaan

	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitetta %
On lainaa rahoituslaitoksista	61	56	51	38
Vakuutena olevaa yksityistä omaisuutta yrityksillä, joilla lainaa				
Yrittäjän asunto-omaisuutta	15	25	28	34
Muuta yksityistä omaisuutta	16	13	11	13
Sekä asunto- että muuta yksityistä omaisuutta	13	13	15	13
Ei ole yksityistä omaisuutta vakuutena	56	49	46	40

Pk-yrityksistä puolella on lainaa rahoituslaitoksista. Muita toimialoja hieman useammalla teollisuuden ja kaupan yrityksellä on lainaa (56 %). Voimakkaasti kasvuhakuisista 61 prosentilla on lainaa. Nuorista yrityksistä 58 prosentilla on lainaa rahoituslaitoksista, kun yli viisi vuotta vanhoista yrityksistä lainaa on 49 prosentilla. Mikroyrityksistä lainaa on 48 prosentilla, pienistä 58 prosentilla ja keskiuurista 62 prosentilla.

Lainaa ottaneista yrityksistä vajaalla puolella on yksityistä omaisuutta vakuutena: 27 prosentilla yrittäjän asunto-omaisuutta, 12 prosentilla muuta yksityistä omaisuutta ja 14 prosentilla sekä asunto- että muuta yksityistä omaisuutta. Osuuksissa ei ole tapahtunut merkittävää muutosta alkusyksyyn verrattuna Teollisuudessa hieman keskimääräistä harvemmalli on yksityistä omaisuutta vakuutena, kun taas rakentamisessa hieman keskimääräistä useammalla on yksityistä omaisuutta yrityksen lainojen vakuutena.

Osakeyhtiömuodossa toimivista ja lainaa omaavista yrityksistä 52 prosentilla ei ole yksityistä omaisuutta vakuutena. Toiminimiyrittäjistä 35 prosentilla ei ole yksi-

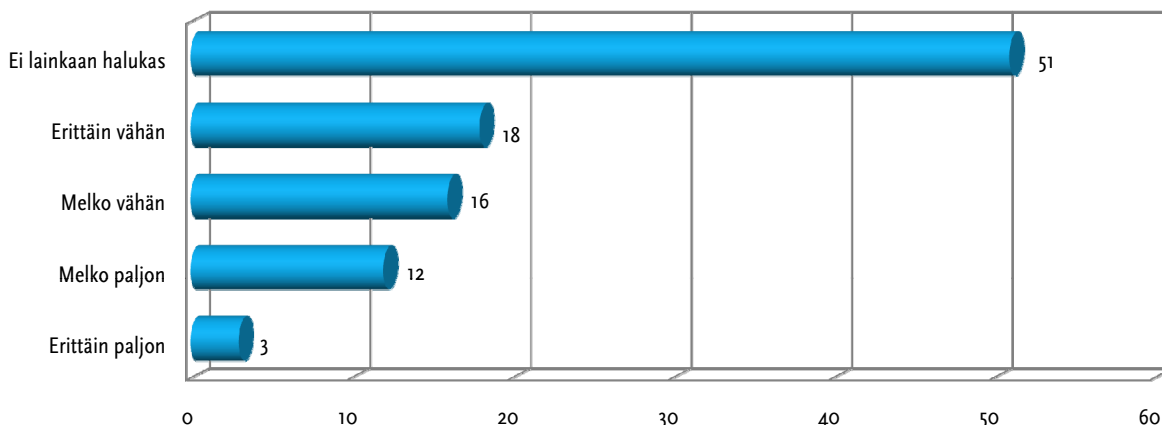
tyistä omaisuutta vakuutena. Kommandiitti yhtiöistä neljänneksellä ja avoimista yhtiöistä kolmasosalla ei ole yksityistä omaisuutta vakuutena. Yksityistä omaisuutta näyttäisi olevan vakuutena sitä harvemmin mitä kasvuhakuisemmasta yrityksestä on kyse. Yrityksen iän mukaan ei ole merkittäviä eroja yksityisen omaisuuden vakuutena olossa. Pienemmistä ja pienemmillä markkinoilla toimivista yrityksistä muita useammalla näyttäisi olevan yksityistä omaisuutta vakuutena.

Yli puolet pk-yrityksistä ei ole halukkaita hyödyntämään pääomasijoittajia rahoituspohjan vahvistamiseen. Melko tai erittäin halukas pääomasijoittajan mukaan tulemiseen on 15 prosenttia. Toimialojen välillä ei ole kovin merkittäviä eroja, mutta teollisuudessa suhtaudutaan hieman myönteisemmin pääomasijoitukseen. Samoin suuremmat, nuoremmat ja laajemmilla markkinoilla toimivat pk-yritykset ovat hieman avoimempia pääomasijoittajien mukaan tulolle. Kasvuhakuiset ja erityisesti voimakkaasti kasvuhakuiset ovat selvästi myönteisempiä pääomasijoituksille.

Taulukko 32: Pääomasijoittajien rahoituksen ottamiseen suhtautuminen, % pk-yrityksistä

	Ei lainkaan halukas %	Erittäin vähän halukas %	Melko vähän halukas %	Melko halukas %	Erittäin halukas %
Toimialoittain					
Kaikki yritykset	51	18	16	12	3
Teollisuus	47	17	16	15	5
Rakentaminen	49	21	18	9	3
Kauppa	50	19	16	12	3
Palvelut	54	17	14	12	3
Kasvuhakuisuuden mukaan					
Voimakkaasti kasvuhakuiset	28	19	16	27	10
Kasvuhakuiset	42	20	19	14	5
Asemansa säilyttäjät	53	19	15	10	3
Ei kasvutavoitetta	67	13	11	7	2
Toimintansa lopettavat	76	8	9	5	2
Kokoluokittain					
alle 5 henkilöä	55	17	14	11	3
5–9 henkilöä	46	20	17	14	3
10–19 henkilöä	47	18	16	14	5
20–49 henkilöä	43	18	24	11	4
yli 50 henkilöä	49	19	14	14	4
Perustamisvuoden mukaan					
ennen 1998	53	18	15	11	3
1998–2002	44	18	20	14	4
2003–2009	44	16	18	15	7

Kuva 30: Pääomasijoittajien rahoituksen ottamiseen suhtautuminen, % pk-yrityksistä

4.7 Suhdannelanteeseen sopeutuminen

Pk-yrityksistä 26 prosentti on jo tehnyt sopeuttamistoimia nykyisen suhdannelanteen vuoksi. Lisäksi 20 prosenttia on suunnittelemassa sopeuttamistoimia suhdannelanteen takia. Teollisuudessa lähes kolmasosa on tehnyt toimia jo, kun palveluissa vastaava osuus on 23 prosenttia. Rakentamisessa neljäsosa on suunnittelemassa toimia. Palveluissa suunnittelevien osuus on matalin –17 prosenttia.

Sopeuttamistoimien tekeminen ja suunnittelu on sitä yleisempää mitä suurempiin ja vanhempiin pk-yrityksiin mennään. Mitä laajemmilla markkinoilla yritys toimii, sitä yleisemmin sopeuttamistoimia on jo tehty. Sen sijaan toimien suunnittelussa ei ole eroa tämän suhteen. Sopeuttamistoimien tekeminen ja suunnittelu on hieman yleisempää puhtaasti alihankintaa tekevissä pk-yrityksissä. Näiden ohella suunnitelmia on hieman keskimääräistä useammissa yrityksissä, jotka toimivat sekä kokonaistoimittajina että alihankkijoina.

Niistä, jotka ovat tehneet jo sopeuttamistoimia, 34 prosenttia on lomauttanut ja samoin 34 prosenttia on tehnyt muita työaikajärjestelyitä. Niistä, jotka suunnittelevat tekevänsä sopeuttamistoimia, 45 prosenttia suunnittelee niin lomautuksia kuin muita työaikajärjestelyitäkin. Irtisanomisiin on joutunut turvautumaan neljäsosa jo sopeuttamistoimia tehneistä ja sopeuttamistoimia suunnittelevista 19 prosenttia harkitsee irtisanomisia.

Noin neljäsosalla toimia tehneistä ja suunnittelevista toimet kohdistuvat liiketoiminnan laajentamiseen uusiin tuotteisiin ja noin 14 prosentilla toiminnan laajentamiseen uusille alueille. Sopeuttamistoimia suunnittelevista ja tehneistä 5 prosenttia on suunnittelemassa tai on jo siirtänyt alihankintaa ulkomaille tai vähentämässä alihankintaa. Noin pari prosenttia on

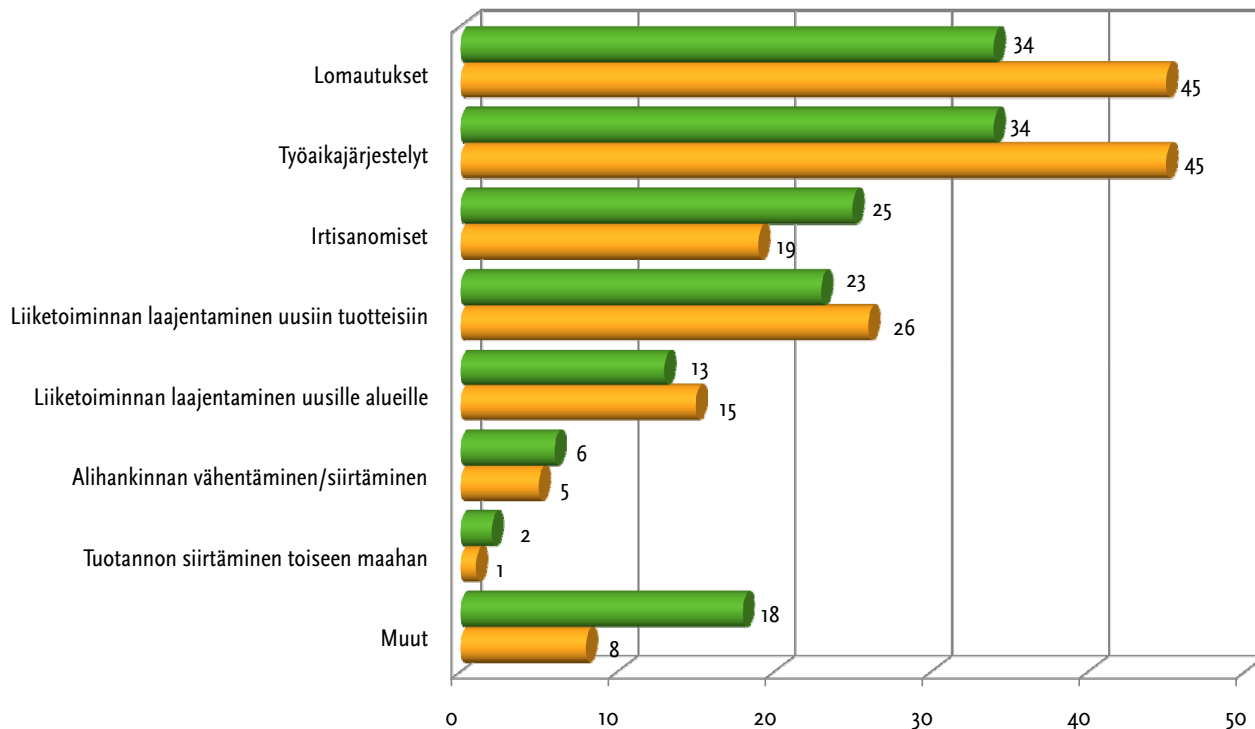
siirtänyt tai harkitsee oman tuotannon siirtämistä toiseen maahan.

Lomautukset ja irtisanomiset ovat yleisimpiä teollisuudessa ja rakentamisessa – muut työaikajärjestelyt puolestaan palveluissa ja kaupassa. Alihankinnan ja tuotannon muutokset koskettavat lähinnä teollisuuden pk-yrityksiä. Kaupassa on toimialoista yleisintä toiminnan laajentaminen uusiin tuotteisiin – rakentamisessa tämä on harvinaisinta.

Voimakkaammin kasvuhakuiset ja nuoremmat yritykset ovat hieman useammin joutuneet turvautumaan tai suunnittelemaan irtisanomisia sekä tuotannon ja alihankinnan siirtämisiä uusiin maihin ja alihankinnan vähentämistä. Toisaalta kasvuhakuisemmat ja nuoremmat yritykset ovat muita useammin suunnittelemassa tai tehneet liiketoiminnan laajentamista uusiin tuotteisiin tai uusille alueille. Vähemmän kasvuhakuiset ja vanhemmat yritykset ovat puolestaan muita useammin tehneet tai suunnittelemassa muita työaikajärjestelyitä. Mitä suurempiin yrityksiin mennään henkilömäärältään, sitä yleisempiä ovat sopeuttamistoimet lukuun ottamatta liiketoiminnan laajentamista uusiin tuotteisiin.

Irtisanomiset ovat sitä yleisempiä mitä laajemmilla markkinoilla yritys toimii, kun taas muut työaikajärjestelyt ovat sitä yleisempiä mitä pienemmillä markkinoilla yritys toimii. Tuotannon uudelleen järjestelyt ja liiketoiminnan laajentamiset ovat muita yleisempiä laajemmilla markkinoilla toimivissa yrityksissä. Lomautuksiin on jouduttu turvautumaan tai suunnitellaan turvaututtavan muita useammin alihankintaa tekevissä pk-yrityksissä. Tuotannon uudelleen järjestelyt ja liiketoiminnan laajentamiset ovat yleisempiä puolestaan kokonaan tai osittain kokonaistoimittajina toimivissa yrityksissä.

Kuva 31: Pk-yritysten tekemät ja suunnittelemat sopeuttamistoimet, % yrityksistä, jotka tehneet tai suunnittelevat tekevänsä toimia */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 33: Pk-yritysten tekemät ja suunnittelemat sopeuttamistoimet toimialoittain */

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Tehnyt sopeuttamistoimia	26	32	27	27	23
Suunnittelemassa sopeuttamistoimia	20	22	25	24	17
Sopeuttamistoimet yrityksissä, jotka ovat tehneet tai suunnittelemassa					
Lomautukset	39	52	61	30	29
Irtisanomiset	22	26	32	20	18
Työaikajärjestelyt	39	37	28	40	43
Alihankinnan vähentäminen tai siirtäminen	5	10	5	4	4
Tuotannon siirtäminen toiseen maahan	2	4	0	1	1
Liiketoiminnan laajentaminen uusiin tuotteisiin	25	25	18	30	23
Liiketoiminnan laajentaminen uusille alueille	14	13	16	12	14
Muut	14	12	10	12	17

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

5. Yhteenvedo alueellisista tuloksista

Suhdanneodotukset

Pk-sektorin suhdanneodotukset ovat heikentyneet selvästi syksyn barometriin verrattuna. Koko maan saldo-luku on -25. Suhdannenäkymät ovat vahvimmat Keski-Pohjanmaalla (-9), Keski-Suomessa, Pohjois-Karjalassa ja Kanta-Hämeessä. Saldoluvut ovat matalimmat Etelä-Karjalassa (-48), Satakunnassa ja Kymenlaak-sossa. Hajonta on siten merkittävää. Etelä-Karjalassa ja Etelä-Savossa odotukset ovat laskeneet eniten. Pienimmäksi lasku on jäänyt Keski-Pohjanmaalla ja Kanta-Hämeessä.

Odotukset niin kannattavuuden (-12) kuin vakava-raisuuden (+3) mutta erityisesti liikevaihdon (-9) suh-teen ovat myös laskeneet koko maassa. Liikevaihdon suhteen odotukset ovat vahvimmat Keski-Pohjanmaalla (+9), Etelä-Savossa ja Kanta-Hämeessä, joissa saldo-luku on ainoina maakuntina positiivinen. Kainuussa odotukset liikevaihdon suhteen ovat laskeneet muuta maata vähemmän laskettuaan syksyllä eniten. Etelä-Savossa, Satakunnassa ja Etelä-Karjalassa liikevaihto-odo-tukset ovat laskeneet vähiten. Etelä-Karjalassa (-33), Satakunnassa ja Kymenlaakso odotukset liikevaihdon kasvusta ovat matalimmat.

Taulukko 34. Suhdannenäkymät osatekijöittäin seuraavan 12 kuukauden aikana

	Yleiset suhdanne-näkymät	Liike-vaihto	Henkilö-kunnan määrä	Inves-tointien arvo	Viennin arvo	Tuonnin arvo	Tuotanto-kustan-nukset	Kannat-tavuus	Vaka-varaisuus	Tuote-kehitys-panos-tukset
Helsinki	-25	-4	-2	-19	-5	-12	12	-11	8	-3
Pääkaupunki-seutu	-25	-14	-2	-22	-7	-16	7	-8	3	-7
Uusimaa	-30	-11	-5	-18	-12	-19	10	-15	4	-7
Varsinais-Suomi	-34	-10	-18	-27	-11	-13	24	-18	-1	-4
Satakunta	-40	-27	-16	-31	-18	-17	15	-19	-4	-9
Kanta-Häme	-18	1	-9	-14	-8	-6	14	-7	3	-1
Päijät-Häme	-33	-20	-15	-30	-24	-25	9	-12	-2	-2
Pirkanmaa	-22	-9	-7	-18	-1	-10	16	-10	4	-2
Kymenlaakso	-38	-26	-20	-33	-6	-14	13	-38	-9	-15
Etelä-Karjala	-48	-33	-16	-21	-28	-31	48	-27	-6	-17
Etelä-Savo	-35	-17	-24	-24	-23	-16	18	-17	2	-17
Pohjois-Savo	-26	-11	-8	-13	-5	-10	20	-19	-4	1
Pohjois-Karjala	-17	4	-2	-11	-4	-6	24	4	5	5
Keski-Suomi	-17	-9	-12	-22	-15	-13	5	-11	5	-2
Etelä-Pohjanmaa	-25	-9	-6	-19	-14	-17	10	-12	0	1
Pohjanmaa	-24	-12	-7	-28	-10	-6	3	-17	2	9
Keski-Pohjanmaa	-9	9	1	-1	-6	-6	25	6	17	20
Pohjois-Pohjanmaa	-14	-1	-6	-18	-6	-13	4	2	12	3
Kainuu	-31	-2	-5	-14	-2	-2	17	-9	2	0
Lappi	-20	-12	-8	-28	-8	-10	17	-10	3	-12
Koko maa	-25	-9	-8	-20	-9	-13	14	-12	3	-2

Kannattavuuden paranemiseen heikkenemistä enemmän uskovia on Keski-Pohjanmaalla (+6), Pohjois-Karjalassa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Kymenlaaksossa (-38) ja Etelä-Karjalassa odotukset ovat heikoimmat. Kymenlaaksossa lasku on ollut muuta maata selvästi voimakkaampaa. Kannattavuusodotukset ovat heikentyneet vain vähän Pohjois-Karjalassa. Vakavaraisuuden suhteen odotukset ovat matalimmat Kymenlaaksossa (-9) ja Etelä-Karjalassa sekä korkeimmat Keski-Pohjanmaalla (+17) ja Pohjois-Pohjanmaalla. Vakavaraisuusodotukset ovat heikentyneet eniten Satakunnassa ja Etelä-Karjalassa. Vähiten odotukset ovat heikentyneet Kainuussa laskettuaan voimakkaasti jo syksyllä.

Kaikissa maakunnissa ja samalla koko maan tasolla pk-yritysten vienti- (-9) ja tuontiodotusten (-13) saldoluvut ovat negatiiviset. Viennin suhteen odotukset ovat vahvimmat Pirkanmaalla (-1) ja Kainuussa. Tuonnin suhteen odotukset ovat korkeimmat Kainuussa (-2). Matalimmat odotukset tuonnin kasvusta ovat Etelä-Karjalassa (-31) ja Päijät-Hämeessä. Viennin suhteen pessimistisimpiä ollaan niin ikään Etelä-Karjalassa (-28) ja Päijät-Hämeessä. Tuonnin suhteen odotukset ovat jopa nousseet hieman Kainuussa mutta laskeneet eniten Pääkaupunkiseudulla ja Etelä-Karjalassa. Etelä-Karjalassa ja Päijät-Hämeessä odotukset viennin kasvusta ovat laskeneet eniten, kun taas Kymenlaaksossa, Pohjois-Karjalassa ja Kainuussa ne ovat laskeneet vähiten.

Koko maan pk-yrityksillä henkilömäärän muutoksen saldoluku on -8. Henkilökunnan määrän laskua ennakoidaan erityisesti Etelä-Savossa (-24) ja Kymenlaaksossa. Keski-Pohjanmaalla on prosenttiyksikkö enemmän niitä, jotka uskovat henkilöstön määrän kasvuun kuin laskuun. Odotukset henkilöstön määrän noususta ovat vaimentuneet erityisesti Etelä-Karjalassa ja Etelä-Savossa. Odotukset ovat säilyneet lähes entisellä tasolla Kainuussa.

Investointien arvon saldoluku on -20 koko maan tasolla. Odotukset ovat muuta maata vahvemmat Keski-Pohjanmaalla (-1). Kainuussa odotukset ovat jopa vahvistuneet hieman syksystä. Odotukset ovat heikoimmat Kymenlaaksossa (-33), Satakunnassa ja Päijät-Hämeessä. Pohjanmaalla odotusten lasku on ollut kaikkein voimakkainta. Tuotekehityspanostusten laskua ennakoiden määrän on 2 prosenttiyksikköä suurempi kuin nousua odottavien. Kaikkein yleisimmin kasvuun uskotaan Keski-Pohjanmaalla (+20), Pohjanmaalla ja Pohjois-Karjalassa. Etelä-Savossa ja Etelä-Karjalassa (-17)

sekä Kymenlaaksossa ennakoidaan eniten panostusten laskua. Muista poiketen Keski-Pohjanmaalla ja Kainuussa odotukset ovat vahvistuneet. Erityisesti laskua on tapahtunut Lapissa ja Etelä-Karjalassa viime syksystä.

Koko maassa on vain 14 prosenttiyksikköä tuotantokustannusten nousuun uskovia enemmän kuin laskua ennakoivia. Etelä-Karjalassa (+48) on selvästi eniten kustannusten nousuun uskovia suhteessa laskuun uskoviin. Pohjanmaalla (+3), Pohjois-Pohjanmaalla ja Keski-Suomessa kustannusten nousua ennakoivia on puolestaan suhteessa vähiten. Kustannusten nousuun uskovien osuus on laskenut merkittävimmin Etelä-Pohjanmaalla, Pääkaupunkiseudulla ja muuallakin Uudellamaalla. Kustannusten nousua ennakoivien osuus on jopa noussut Kainuussa ja laskenut vähiten Etelä-Karjalassa.

Yrityksen kehittäminen ja kasvu

Pk-sektorilla nähdään koko maassa, että erityisesti myynnissä ja markkinoinnissa on kehitettävää. Tämä on tilanne erityisesti Pääkaupunkiseudulla, Lapissa ja Kainuussa. Henkilöstön kehittäminen ja kouluttaminen koetaan toiseksi useimmin tärkeimmäksi kehittämistarpeeksi koko maassa. Henkilöstön koulutusta korostavat erityisesti Satakunnan, Kymenlaakson ja Pohjois-Savon yritykset. Lisäksi tuotannon, tuotekehityksen ja laadun parantamisesta (erityisesti Kymenlaakso) sekä verkostoitumisesta ja alihankinnan kehittämisestä (Päijät-Häme, Etelä-Karjala ja Pohjois-Pohjanmaa) kannetaan huolta.

Suhdanne-tilanne on merkittävin kehittämisen este. Suhdanne-epävarmuus vaikuttaa erityisesti Pohjois-Savossa kehittämisnäkyisiin. Ammattitaitoisen työvoiman saatavuus on toiseksi useimmin kehittämisen pahin este. Työvoimaan saatavuus nousee esiin erityisesti Satakunnassa, Varsinais-Suomessa ja Pääkaupunkiseudulla. Muut resurssitekijät koetaan kolmanneksi merkittävimmäksi esteeksi koko pk-sektorilla. Muut resurssit nimetään erityisesti Keski-Pohjanmaalla.

Kysynnän epävarmuuden ohella pk-yrityksissä työllistämisen pahimpina esteinä pidetään työvoiman saatavuutta ja työn sivukulua. Ammattitaitoisen työvoiman saatavuuden merkitys on korkein Etelä-Karjalassa, Etelä-Savossa ja Keski-Pohjanmaalla. Sivukulut koetaan suurimmaksi työllistämisen esteeksi muita useammin

Etelä-Pohjanmaalla ja Kanta-Hämeessä. Kysynnän epävarmuus nimetään esteeksi erityisesti Päijät-Hämeessä, Pohjois-Pohjanmaalla ja Etelä-Savossa.

Pk-yrityksistä 7 prosenttia katsoo olevansa voimakkaasti kasvuhakuisia koko maassa. Kasvuhakuisuus on yleisintä Pohjois-Pohjanmaalla, Helsingissä ja Pääkaupunkiseudulla (9–11 %). Etelä-Savon, Kainuun, Kymenlaakson ja Satakunnan yrityksistä löytyy harvinaisimmin kaikkein kasvuhakuisimpia yrityksiä.

Vajaat kaksi kolmasosaa kasvuun pyrkivistä yrityksistä nimeää uusien tuotteiden kehittämisen yhdeksi tärkeimmistä kasvukeinoista. Näin on etenkin Etelä-Karjalassa, Satakunnassa ja Helsingissä. Pk-yrityksistä yli 60 prosenttia perustaa kasvustrategiansa myynnin ja markkinoinnin sekä reilu 50 prosenttia verkostoitumiseen ja yhteistyön lisäämiseen. Myynti ja markkinointi korostuvat erityisesti Etelä-Pohjanmaalla ja Helsingissä. Verkostoituminen ja yhteistyö mainitaan tärkeimpänä kasvukeinoina useimmin Päijät-Hämeessä ja Pohjois-Pohjanmaalla.

Koko maan pk-yrityksistä 19 prosentilla ei ole lainkaan kasvutavoitteita. Yleisintä tämä on Kymenlaaksoissa ja Pirkanmaalla. Yleisimpiä syitä kasvuhaluutumukseen ovat, että nykyistä yrityskokoa pidetään sopivana ja että ei olla halukkaita ottamaan kasvun vaatimaa riskiä. Etelä-Karjalassa, Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa pidetään useimmin yrityksen nykyistä kokoa sopivana. Pohjois-Savossa, Varsinais-Suomessa, Helsingissä ja Etelä-Karjalassa näytettäisiin vierastettavan eniten riskinottoa.

Rahoitukseen liittyvät tekijät toimivat aiempaa useammin kasvun esteinä, mutta työvoimakustannukset, kireä kilpailutilanne ja kysynnän riittämättömyys ovat edelleen merkittävämpiä esteitä. Kysynnän riittämättömyys toimii kasvun esteenä erityisesti Etelä-Savossa ja Pohjois-Karjalassa. Keski-Suomessa, Pohjois-Karjalassa ja Pohjois-Pohjanmaalla pidetään työvoimakustannuksia työllistämisen esteenä. Pohjois-Pohjanmaalla, Päijät-Hämeessä ja Varsinais-Suomessa kireä kilpailu nimetään kasvun esteeksi muita useammin.

Sukupolven- ja omistajanvaihdoksia näyttäisi viimeisimpien barometrien perusteella tapahtuvan tulevina viitenä vuotena entistä tiheämmin. Erityisesti sukupolven- ja omistajanvaihdoksen mahdollisuuksia arvioidaan realisoituvan Etelä-Karjalassa, Päijät-Hämeessä ja Satakunnassa. Maakunnista Lapissa, Etelä-Pohjanmaa ja Pohjois-Karjalassa yrityksestä luopumisen arvioidaan tulevan harvinaisimmin eteen seuraavan viiden

vuoden aikana. Yleisimmin ongelmana pidetään jatkajan löytämistä ja arvon määrittystä. Keski-Suomessa, Pohjanmaalla, Satakunnassa ja Etelä-Savossa nimetään jatkajan löytyminen kaikkein useimmin ongelmaksi. Arvonmäärittys koetaan ongelmaksi erityisesti Satakunnassa, Kanta-Hämeessä, Pohjois-Pohjanmaalla ja Lapissa.

Yrittäjyysilmapiiri ja elinkeinoilmasto

Yrittäjyysilmapiirille annetaan koko maan pk-yritysten toimesta hieman positiivinen arvio (+6), kun asteikko on -100:sta +100:aan. Pohjois-Karjalassa, Etelä-Savossa ja Pohjois-Savossa yrittäjyysilmapiiri koetaan positiivisimmin. Lapissa, Pohjanmaalla ja Uudellamaalla yrittäjyysilmapiiristä annetaan kriittisimmät arviot.

Yrittäjyyteen vaikuttavia paikallisen tason tekijöitä mittaava elinkeinoilmastoindeksi saa arvon +13 koko maan tasolla. Kriittisimmät arviot annetaan Lapissa, Kainuussa ja Uudellamaalla. Positiivisimmat kokonaisarviot annetaan Helsingissä ja Pääkaupunkiseudulla.

Parhaan arvion vastaajat antavat sijaintipaikkakunnalleen asuin ympäristöstä ja liikenneyhteyksistä koko maassa. Asuin ympäristöltään positiivisimmin arvioidaan Etelä-Savo ja Pohjois-Savo. Liikenneyhteyksistä parhaat arviot annetaan Helsingissä ja Päijät-Hämeessä. Heikoimpia arvioita saavat sopivan työvoiman saatavuus sekä sijaintikunnan ja yritysten välinen yhteistyö. Työvoiman saatavuudesta kriittisimmät arviot annetaan Keski-Suomessa, Kanta-Hämeessä, Satakunnassa ja Lapissa. Sijaintikunnan ja yritysten välisestä yhteistyöstä kaikkein kielteisimmät arviot on Lapissa, Uudellamaalla ja Kymenlaaksossa.

Rahoitus

Koko maan pk-yrityksistä 25 prosenttia aikoo ottaa seuraavan vuoden aikana uutta ulkoista rahoitusta. Ulkoisen rahoituksen suhteen aktiivisimpia aiotaan olla Pohjanmaalla, Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa. Ulkoista rahoitusta harkitsevista yrityksistä Keski-Pohjanmaalla, Lapissa, Kymenlaaksossa ja Etelä-Savossa kaikkein useimmat aikovat turvautua pankkeihin. Finnveran puoleen aikovat kääntyä erityisesti Kainuun, Keski-Pohjanmaan ja Keski-Suomen yritykset.

Ulkoista rahoitusta harkitsevista Etelä-Savon ja Satakunnan yrityksistä muun maan yrityksiä useammat aikovat hankkia rahoitusta ensisijaisesti yrityksen kehittämishankkeisiin. Käyttöpääomaksi ulkoista rahoitusta

ensisijaisesti aikovat hakea erityisesti Kainuun, Pohjois-Pohjanmaan ja Pääkaupunkiseudun yritykset. Koneiden ja laitteiden laajennusinvestointeihin ennakoivat rahoitusta hakevansa erityisesti Etelä- ja Keski-Pohjanmaan sekä Varsinais-Suomen yritykset ja korvausinvestointeihin Etelä-Karjalan, Kanta-Hämeen ja Keski-Suomen yritykset. Lapin ja Kanta-Hämeen yritykset aikovat ottaa rahoitusta rakennusinvestointeihin muita useammin.

Pk-yrityksistä 31 prosenttia on ottanut ulkoista rahoitusta viimeisen vuoden aikana. Yleisintä ulkoisen rahoituksen ottaminen on ollut Satakunnan, Varsinais-Suomen ja Kanta-Hämeen yrityksissä. Matalin ulkoista rahoitusta ottaneiden osuus on Pääkaupunkiseudulla ja Keski-Pohjanmaalla. Ulkoista rahoitusta viimeisen vuoden aikana ottaneista 23 prosenttia ei ole havainnut kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden muutosten vaikutuksia omassa rahoituksessaan. Kainuun, Keski-Pohjanmaan ja Kymenlaakson yrityksistä reilu kolmasosa ei ole huomannut vaikutuksia lainkaan, kun taas Etelä-Savon rahoitusta ottaneista vastaajayrityksistä kaikki ovat havainneet vähintään pieniä vaikutuksia. Helsingissä ja Keski-Pohjanmaalla on koettu rahoituksen saatavuuden kiristyneen erityisesti. Lapissa puolestaan vakuusvaatimusten kiristymistä on koettu yleisimmin.

Pk-yrityksistä puolella on lainaa rahoituslaitoksista. Lapin, Pohjois-Pohjanmaan, Etelä-Karjalan ja Satakunnan yrityksistä lainaa on yli 60 prosentilla. Muita alueita harvemmillä yrityksillä on lainaa Pääkaupunkiseudulla (alle 40 %). Lainaa omaavista yrityksistä reilulla puolella on yksityistä omaisuutta vakuutena. Kainuussa, Lapissa ja Pohjois-Karjalassa lainaa omaavista yrityksistä yksityistä omaisuutta on vakuutena yli 60 prosentilla. Pääkaupunkiseudun yrityksistä yli 60 prosentilla ei ole yrityslainan vakuutena yksityistä omaisuutta.

Suhdanteeseen liittyvät toimet

Koko maan pk-yrityksistä reilu neljännes on jo tehnyt sopeuttamistoimia suhdannetilanteen vuoksi ja viidesosa suunnittelee niitä. Päijät-Hämeen, Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun yrityksistä yli 30 prosenttia on sopeuttanut toimintaansa, kun taas Kanta-Hämeen yrityksistä vasta vajaa viidesosa on joutunut sopeuttamaan. Varsinais-Suomessa ja Kymenlaaksossa puolestaan muita maakuntia useammat yritykset suunnittelevat toimia. Keski-Pohjanmaalla vain vajaa 10 prosenttia suunnittelee tekevänsä toimia suhdannetilanteen vuoksi.

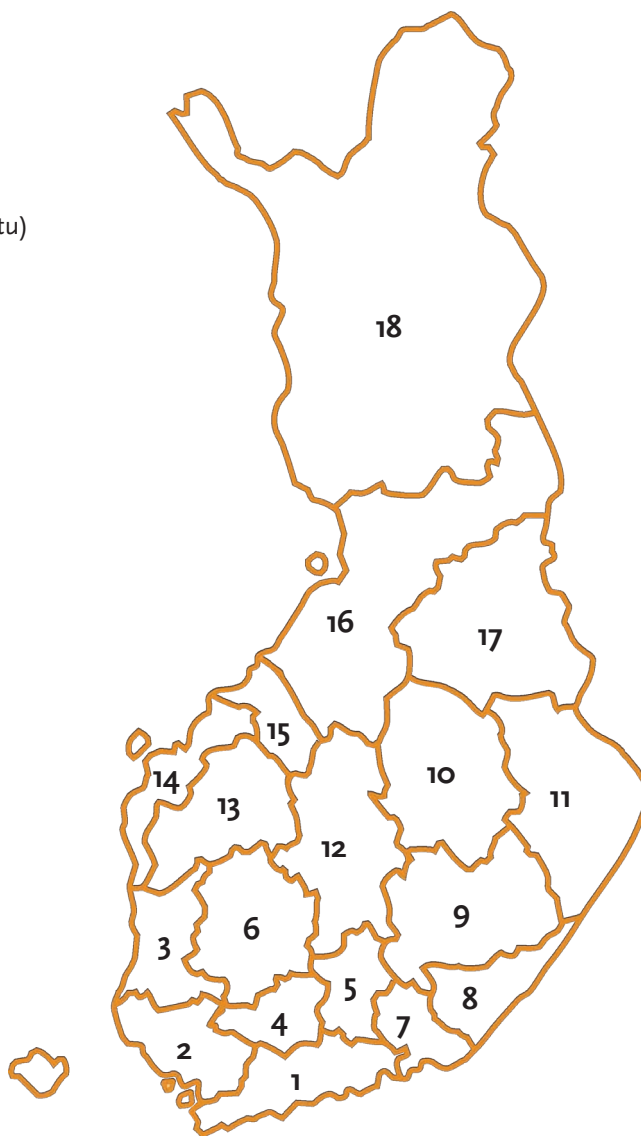
Sekä lomautuksia että muita työaikajärjestelyitä on tehnyt tai suunnittelee tekevänsä vajaan 40 prosenttia

niistä pk-yrityksistä, jotka ovat jo tehneet tai suunnittelevat tekevänsä toimia. Näin on erityisesti Keski-Pohjanmaalla, Satakunnassa, Etelä-Savossa ja Pohjois-Karjalassa. Pohjanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla, Helsingissä ja Pääkaupunkiseudulla puolestaan muita alueita harvemmissa yrityksissä on tehty tai suunnitellaan tehtävän lomautuksia ja muita työaikajärjestelyitä. Irtisanomisia on tehnyt tai suunnittelee tekevänsä reilu viidesosa. Pohjois-Pohjanmaan, Pohjois-Savon ja Etelä-Karjalan yrityksissä on hieman muita useammin jouduttu tai arvioidaan jouduttavan turvautumaan irtisanomisiin. Irtisanomiset näyttäisivät olevan harvinaisimpia Kainuussa ja Keski-Pohjanmaalla.

Liiketoiminnan laajentamista uusiin tuotteisiin on tehnyt tai suunnittelemassa neljännes ja uusille alueille 14 prosenttia. Liiketoimintaa on suunnattu tai suunnitellaan suunnattavan uusille alueille erityisesti Päijät-Hämeestä, Etelä-Savosta ja Etelä-Karjalasta, kun taas Helsingissä toimintaa on suunnattu tai suunnitellaan suunnattavan uusiin tuotteisiin. Kymenlaaksosta ja Pohjanmaalta uusille alueille suuntaaminen on harvinaisinta, kun taas uusiin tuotteisiin suuntaaminen on muita maakuntia harvinaisempaa Kainuussa ja Keski-Pohjanmaalla.

Pk-yritysbarometrin aluejako

1. Uusimaa, erilliset raportit:
 - Helsinki
 - Pääkaupunkiseutu (pl. Helsinki)
 - Uusimaa (pl. Helsinki ja Pääkaupunkiseutu)
2. Varsinais-Suomi
3. Satakunta
4. Kanta-Häme
5. Päijät-Häme
6. Pirkanmaa
7. Kymenlaakso
8. Etelä-Karjala
9. Etelä-Savo
10. Pohjois-Savo
11. Pohjois-Karjala
12. Keski-Suomi
13. Etelä-Pohjanmaa
14. Pohjanmaa
15. Keski-Pohjanmaa
16. Pohjois-Pohjanmaa
17. Kainuu
18. Lappi

- Mannerheimintie 76 A
PL 999, 00101 Helsinki
Puhelin (09) 229 221, faksi (09) 2292 2980
www.yrittajat.fi
- **Etelä-Karjalan Yrittäjät**
Kauppakatu 40 D, 53100 Lappeenranta
puhelin 0104 701 100, faksi 0104 701 102
www.yrittajat.fi/etelakarjala
- **Etelä-Pohjanmaan Yrittäjät**
Alvar Aallon katu 3, 60100 Seinäjoki
puhelin (06) 420 5000, faksi (06) 420 5001
www.yrittajat.fi/etelapohjanmaa
- **Etelä-Savon Yrittäjät**
Patteristonkatu 2 C, 50100 Mikkeli
puhelin (015) 151 684, faksi (015) 760 0950
www.yrittajat.fi/etelasavo
- **Helsingin Yrittäjät**
Kellosilta 2 D, 2. kerros, 00520 Helsinki
puhelin (09) 612 6230, faksi (09) 622 3385
www.yrittajat.fi/helsinki
- **Hämeen Yrittäjät**
Sibeliuksenkatu 11 A, 13100 Hämeenlinna
puhelin (03) 682 1153, faksi (03) 682 1561
www.yrittajat.fi/hame
- **Kainuun Yrittäjät**
Kauppakatu 26 A, 87100 Kajaani
puhelin 010 387 7870, faksi (08) 613 0934
www.yrittajat.fi/kainuu
- **Keski-Pohjanmaan Yrittäjät**
Ristirannankatu 1, 67100 Kokkola
puhelin (06) 831 5292, faksi (06) 822 3760
www.yrittajat.fi/keskipohjanmaa
- **Keski-Suomen Yrittäjät**
Sepänkatu 4, 40100 Jyväskylä
puhelin 010 425 9200, faksi 010 425 9210
www.yrittajat.fi/keskisuomi
- **Kymen Yrittäjät**
Käsityöläiskatu 4, 45100 Kouvola
puhelin (05) 544 3030, faksi (05) 535 4315
www.yrittajat.fi/kymi
- **Lapin Yrittäjät**
Maakuntakatu 16, 96200 Rovaniemi
puhelin (016) 420 0600, faksi (016) 420 0630
www.yrittajat.fi/lappi
- **Länsipohjan Yrittäjät**
Valtakatu 5, 94100 Kemi
puhelin (016) 221 701, faksi (016) 221 713
www.yrittajat.fi/lansipohja
- **Pirkanmaan Yrittäjät**
Kehräsaari B-rappu, PL 7, 33210 Tampere
puhelin (03) 251 6500, faksi (03) 251 6516
www.yrittajat.fi/pirkanmaa
- **Pohjois-Karjalan Yrittäjät**
Kauppakatu 17 A, 80100 Joensuu
puhelin 010 470 7600
www.yrittajat.fi/pohjoiskarjala
- **Pohjois-Pohjanmaan Yrittäjät**
Uusikatu 64 A 2. krs., 90100 Oulu
puhelin (08) 311 4677, faksi (08) 371 227
www.yrittajat.fi/pohjoispohjanmaa
- **Päijät-Hämeen Yrittäjät**
Rautatienkatu 20 B 4, 15110 Lahti
puhelin (03) 782 9866, faksi (03) 782 1718
www.yrittajat.fi/paijathame
- **Pääkaupunkiseudun Yrittäjät**
Tekniikantie 12, 02150 Espoo
puhelin 010 422 1400, faksi (09) 2517 2200
www.yrittajat.fi/paakaupunkiseutu
- **Rannikko-Pohjanmaan Yrittäjät**
Hietasaarenkatu 6, PL 289, 65101 Vaasa
puhelin (06) 356 0800, faksi (06) 356 0815
www.yrittajat.fi/rannikkopohjanmaa
- **Satakunnan Yrittäjät**
Isolinnankatu 24, PL 45, 28101 Pori
puhelin (02) 634 9900, faksi (02) 634 9901
www.yrittajat.fi/satakunta
- **Savon Yrittäjät**
Haapaniemenkatu 40, 70110 Kuopio
puhelin (02) 634 9900, faksi (02) 634 9901
www.yrittajat.fi/savo
- **Uudenmaan Yrittäjät**
Rantakatu 1, 2. kerros, 04400 Järvenpää
puhelin (09) 274 5420, faksi (09) 622 3381
www.yrittajat.fi/uusimaa
- **Varsinais-Suomen Yrittäjät**
Brahenskatu 20, 20100 Turku
puhelin (09) 274 5420, faksi (09) 622 3381
www.yrittajat.fi/varsinaissuomi

Pääkonttorit

- **Helsinki**
Eteläesplanadi 8 • PL 1010, 00101 Helsinki
Faksi 020 460 7220
- **Kuopio**
Haapaniemenkatu 40 • PL 1127, 70111 Kuopio
Faksi 020 460 3240
- Finnvera Oyj • valtakunnallinen vaihde 0204 6011
www.finnvera.fi

Aluekonttorit

- **Helsinki**
Eteläesplanadi 8 • PL 1010, 00101 Helsinki
Faksi 020 460 3401
 - **Joensuu**
Torikatu 9 A, 80100 Joensuu
Faksi 020 460 2163
 - **Jyväskylä**
Sepänkatu 4, 40100 Jyväskylä
Faksi 020 460 2299
 - **Kajaani**
Kauppakatu 1, 87100 Kajaani
Faksi 020 460 3899
 - **Kuopio**
Haapaniemenkatu 40 • PL 1127, 70111 Kuopio
Faksi 020 460 3330
 - **Lahti**
Laiturikatu 2, 5. kerros, 15140 Lahti
Faksi 020 460 2249
 - **Lappeenranta**
Snellmaninkatu 10, 53100 Lappeenranta
Faksi 020 460 2149
 - **Mikkeli**
Linnankatu 5, 50100 Mikkeli
Faksi 020 460 3690
 - **Oulu**
Asemakatu 37, 90100 Oulu
Faksi 020 460 3944
 - **Pori**
Valtakatu 6, 28100 Pori
Faksi 020 460 2349
 - **Rovaniemi**
Maakuntakatu 10 • PL 8151, 96101 Rovaniemi
Faksi 020 460 2099
 - **Seinäjoki**
Kauppatori 1 – 3, 60100 Seinäjoki
Faksi 020 460 2399
 - **Tampere**
Hämeenkatu 9 • PL 559, 33101 Tampere
Faksi 020 460 3711
 - **Turku**
Eerikinkatu 2, 20100 Turku
Faksi 020 460 3649
 - **Vaasa**
Pitkäkatu 55, 65100 Vaasa
Faksi 020 460 3849
- Pietarin-edustusto
- **Finnveran Pietarin edustusto**
Finnish-Russian Innovation Center
Business Center Apollo, office 500
Dobrolyubova Prospect 8
St. Petersburg 197198
Russia
Puhelin +7 812 335 2234
Faksi +7 812 335 2236

Kustantaja:

Suomen Yrittäjien Sypoint Oy

Mannerheimintie 76 A
PL 999, 00101 Helsinki
puhelin (09) 229 221
faksi (09) 2292 2999
toimisto@yrittajat.fi
www.yrittajat.fi

Julkaisijat:

Suomen Yrittäjät

Mannerheimintie 76 A
PL 999, 00101 Helsinki
puhelin (09) 229 221
faksi (09) 2292 2980
toimisto@yrittajat.fi
www.yrittajat.fi

Finnvera Oyj

Valtakunnallinen vaihde: 2024 6011

www.finnvera.fi

Helsinki

Eteläesplanadi 8
PL 1010, 00101 Helsinki
faksi 020 460 7220

Kuopio

Haapaniemenkatu 40
PL 1127, 70111 Kuopio
faksi 020 460 3240